

A SZÍVEK ÉS LELKEK MEGNYERÉSE?

A LAKOSSÁGCENTRIKUS COIN-DOKTRÍNA
KONSTRUKTIVISTA ELEMZÉSE
AFGANISZTÁN HELMAND
TARTOMÁNYÁNAK PÉLDÁJÁN KERESZTÜL

BEDE KRISTÓF

STUDENT PAPER

ELTE POL-IR WORKING PAPER SERIES

2020/3

ELTE POL-IR WORKING PAPER SERIES

Az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének
időszaki kiadványa

Felelős kiadó: Majtényi Balázs

Felelős szerkesztő: Kopper Ákos

A szerkesztőbizottság tagjai: Nagy Alíz, Schweitzer András,
Soltész Béla, Szálkai Kinga

Kiadó: ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézete

Székhely: 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A.

Honlap: <http://polir.elte.hu>

E-mail: cutud@tatk.elte.hu

© Bede Kristóf, 2020

ISSN 2677-1357

A SZÍVEK ÉS LELKEK MEGNYERÉSE?

A lakosságcentrikus COIN-doktrína konstruktivista elemzése Afganisztán Helmand tartományának példáján keresztül

BEDE KRISTÓF¹

Absztrakt

A modern felkelésellenes teóriák központi elemévé vált az a feltevés, miszerint egy adott felkelés sikeres leverése végső soron a lakosság támogatásának megnyerésén múlik. Ennek elsődleges eszköze pedig a hatékony kormányzás elvének gyakorlati megvalósítása, tehát a klasszikus katonai műveleteknek csupán másodlagos szerepük van. Amennyiben ezáltal sikerül megnyerni a civil lakosság „szívét és lelkét”, akkor ezzel egyidejűleg megszilárdul az adott kormányzat legitimitása is, amely pedig alapját jelenti a későbbi állam- és nemzetépítésnek. Ezen dolgozat arra a problémára kívánja felhívni a figyelmet, hogy míg a felkelésekről való gondolkodás lakosságcentrikus megközelítése mögött az a feltevés rejlik, hogy a legitimitás elsődleges forrása a hatékony kormányzásból ered, addig az úgynevezett premodern (például törzsi vagy vallási) identitások mentén szerveződő társadalmakban ez nem feltétlenül igaz. A dolgozat az afganisztáni háborúból vett két esettanulmány példáján keresztül kísérli meg igazolni azt az állítást, hogy többek között ez az alapvető ellentmondás is lényegesen hozzájárult az afganisztáni stratégia totális

¹ Bede Kristóf az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének 2019-ben végzett nemzetközi tanulmányok mesterszakos hallgatója, munkáját Dunay Pál témavezetésével végezte. Munkája a 2018-2019. tanévben elnyerte a legjobb nemzetközi tanulmányok mesterszakos szakdolgozatért járó díjat. A kézirat lezárása: 2019. április.

kudarcához. A dolgozat elsősorban a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek konstruktivista megközelítését veszi alapul, hiszen ahogy az a későbbiekben kifejtésre kerül, a lakosságcentrikus doktrína egyes központi feltevései mögött is konstruktivista elképzelések húzódnak. Ebből következően a dolgozat a konstruktivista elemzések során gyakran használt folyamatkövetés módszerének segítségével vizsgálódik. Így az elemzés során többek között azokra a kérdésekre kíván választ találni, hogy vajon mennyiben befolyásolták a lakosság döntéseit, illetve legitimitásba vetett hitét az úgynevezett lakosságcentrikus intézkedések; valóban a „szívek és lelkek megnyerésében” rejlett-e egy-egy intézkedés sikere; illetve, hogy mennyiben vonhatunk párhuzamot a lakosság támogatásának alakulása és a hatékony kormányzás elvéhez köthető intézményi struktúrák kialakítása, illetve a központi kormányzat népszerűsítésére tett intézkedések között.

Kulcsszavak: Afganisztán, Egyesült Államok, felkelés, felkelésellenes műveletek, államépítés, legitimitás

Bevezetés és módszertan

Szakedolgozatom témájaként az afganisztáni háborút és ezen belül is a felkelésellenes hadműveletek (*counterinsurgency* – COIN) elméletét, illetve a gyakorlatban való alkalmazásának vizsgálatát választottam. Választásom azért esett erre a témára, mert ugyan jelentős mennyiségű szakirodalom született már a COIN-ról, a pusztán stratégiai jellegű elemzésekhez képest még mindig kevesebb azoknak a tanulmányoknak a száma, amelyek a nemzetközi kapcsolatok valamely elméletén keresztül vizsgálják a doktrínát. A COIN lényegi eleme viszont éppen az, hogy több kíván lenni egy pusztán stratégiánál. Éppen ezért számos olyan területhez kapcsolódik, amely érdekes elemzési alapot adhat a nemzetközi kapcsolatok területén belül vizsgálódó kutatók számára.

Dolgozatom témájának szűkítésekor abból az alapvető kérdésből indultam ki, hogy vajon miért volt sikertelen a nyugati szövetségesek felkelésellenes stratégiája mint az afganisztáni államépítés eszköze. Hipotézisem szerint a

doktrína sikertelensége három olyan lényegi elemében rejlik, amelyek egymásnak való ellentmondása miatt a COIN, mint a sikeres állam- és nemzetépítés eszköze, bukásra volt ítélve. Egyrészt a COIN a lakosság támogatásának megnyerésével azonosítja a győzelmet. Ennek elsődleges eszközeként pedig a „hatékony kormányzást” (*good governance*) jelöli ki. Ugyanekkor a „hatékony kormányzás” megvalósításától reméli a stratégia az adott nemzeti kormányzat legitimitásának megszilárdulását is a helyi közösségeken belül. Ahogyan azt az elemzett esetek során be fogom mutatni, a lakosság döntéseit és elköteleződését a harc egy adott szereplője iránt azonban alapvetően nem ezek a tényezők befolyásolták. A dolgozat ennek megfelelően a lakosságcentrikus COIN-doktrína elméletén, az állam- és nemzetépítés konstruktivista megközelítésén, valamint a politikai legitimitás lehetséges forrásainak kérdéskörén belül vizsgálódik.

Az első fejezetben áttekintem azokat az alapvető fogalmakat, amelyeket elsődlegesen szükséges értelmezni a későbbi elemzés szempontjából. Így először áttekintem, hogy mit is értünk a ’felkelés’ mint a háború egy bizonyos típusa alatt, illetve röviden kitérek a fogalom túlzott leegyszerűsítéséből adódó veszélyekre is. Ezek után kitérek a felkelésellenes hadműveletek elméleteinek történeti hátterére. Végül pedig a fejezet második részében bemutatom a COIN három fő elméletét. Ezek a lakosságcentrikus, az ellenségcentrikus, illetve a neoklasszikus megközelítés.

A második fejezetben bemutatom, hogy a lakosságcentrikus COIN-doktrína miként illeszthető össze az államépítés konstruktivista megközelítésével. Azaz kifejtem, hogy milyen megállapítások és alapvetések alapján mondható el az, hogy a lakosságcentrikus COIN lényegében úgy tekint a felkelésellenes műveletekre, mint a lakosság ideáiért, közös meggyőződéseikért és értékeikért vívott harcra. A már említett hatékony kormányzás elvét pedig mint legfontosabb eszközt jelöli ki ennek a harcnak a megnyerésére és az államépítés szempontjából elengedhetetlen legitimitás megszilárdítására.

A harmadik fejezetben két esettanulmány elemzésén keresztül kísérlem meg igazolni feltevéseimet. Az első a 2010-es Mustarak-hadművelet, amely valódi

tesztjét jelentette a COIN-nak mint államépítési és a kormányzat legitimitásának növelését célzó eszköznek. A második esettanulmány a 2009 és 2011 közötti, Babaji térségében végbement folyamatok alapján mutatja be, hogy mely alapvető tényezők befolyásolták a lakosság legitimitás-percepcióját és alakították döntéseiket. A két eset hátterének bemutatása után a konstruktivista elemzésekben gyakorta használt folyamatkövetés (*process tracing*) módszerének segítségével fogok vizsgálgódní. E kvalitatív módszer lényege, hogy bizonyos folyamatok elemzése által kísérel meg ok-okozati összefüggéseket magyarázni, illetve feltárni az egyes mechanizmusok és köztes lépések szerepét a vizsgált esemény végkimenetelében. A módszer tehát rendkívül hasznos, hiszen lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljuk azokat a szubnacionális folyamatokat, amelyeknek lényegi szerepe volt egy adott konfliktusban, illetve segítségével túl is léphetünk a pusztán statisztikai jellegű adatokon.

Az utolsó, negyedik fejezetben az elemzés eredményei alapján teszek néhány fontos megállapítást arról, hogy miért nem működhetett a lakosságcentrikus felkelésellenes doktrína az afganisztáni államépítés eszközeként.

I. A felkelésellenes műveletek elméleti háttere

Az ezredforduló óta a felkelésellenes műveletek (*counterinsurgency* – COIN) elméletével foglalkozó szakirodalom fellendülésének lehetünk tanúi. Az Egyesült Államok stabilizációs céljainak rendkívüli költsége és sikertelenségük Irakban, majd Afganisztánban rámutatott arra, hogy szükséges lehet újraértékelni a felkelésellenes műveletek elméletében gyakran alapvető igazságnak tartott módszereket és megközelítéseket. Így óriási mennyiségű szakirodalom született a felkelésellenes műveletekről, illetve arról, hogyan is kell „jól” csinálni azokat, mintegy univerzálisan érvényesnek tartott doktrínát alkotva ezzel.

E fejezet elsődleges célja, hogy bemutassa a felkelésellenes műveletek meghatározó elméleteit. Ehhez elsőként azonban magukat a felkeléseket szükséges definiálnunk, ugyanis ez teszi érthetőbbé az ezek elleni hadviselés sajátosságait is. Fontos továbbá kitérnünk a felkelések elméletét és fogalmi

kereteit övező bírálatokra, hiszen ezek kapcsolatban állnak a modern COIN-elméletek kritikáival is. Ezek után röviden szó esik a COIN-elméletek történeti háttéréről, végül pedig kifejtem a COIN-ról történő gondolkodást meghatározó főbb irányzatokat.

I.1. A felkelések fogalma és jellemzőik

Megalapozatlan lenne azt állítani, hogy minden felkelő mozgalom (*insurgency movement* vagy gyakoribb kifejezéssel élve egyszerűen csak *insurgency*) hasonló (nagyban befolyásolhatja őket például az egyes országok politikai, gazdasági háttere), mégis beszélhetünk olyan közös jellemzőkről, amelyek alapján nagyjából körülírhatjuk, mit is értünk felkelés vagy felkelő mozgalom alatt.

A leggyakrabban használt meghatározás szerint felkelés alatt mindig valamiféle szervezett mozgalmat értünk, ami az éppen fennálló hatalom/kormányzat megdöntésére irányul, elsősorban fegyveres erőszak és zavargások alkalmazásával.² Ugyanezek az elemek fedezhetők fel a felkelés fogalmának egyéb meghatározásaiban is. David Galula, a felkelésellenes műveletek modern elméleteinek alapjait lefektető francia szerző szerint a felkelés olyan „elhúzódó politikai és katonai harc, amelynek célja egy alkotmányos vagy megszálló hatalom elmozdítása és az adott terület erőforrásainak részbeni vagy teljes ellenőrzés alá vonása, az irreguláris hadviselés eszközeivel és illegális politikai szervezetek tevékenysége által.”³ John A. Nagl az amerikai hadsereg nyugalmazott alezredese társszerzője volt annak az amerikai hadsereg számára készült kézikönyvnek, amelyet máig a COIN-elméletek meghatározó forrásaként tartanak számon. Nagl szintén arra hívta fel a figyelmet, hogy a felkelés *illegális* kísérlet egy legitim kormány megdöntésére vagy politikájának befolyásolására katonai erővel.⁴

² Amos, J. F., Nagl, J. A., Petraeus, D. H., & Sewall, S. (2007): The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual. University of Chicago Press: Chicago, 2. o.

³ Galula, David (1964): Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice. Praeger Security International: Westport, Connecticut & London, 2. o.

⁴ Nagl, John A. (2010): 'Local Security Forces', in Rid, Thomas & Kearney, Thomas (szerk.): Understanding Counterinsurgency: Doctrine, Operations and Challenges. Routledge: London, 161. o.

A felkelő mozgalmakat további alkategóriákra bonthatjuk céljuk vagy a hadviselés során alkalmazott módszerek alapján. A célokat elemezve különbséget tehetünk például forradalmi (célja a meglévő politikai rendszer totális megváltoztatása), reformista (célja a gazdasági, politikai, szociális stb. reformok kikényszerítése), szeparatista (a fő cél egy országtól való elszakadás), ellenálló (célja egy megszálló hatalom kiűzése egy adott területről), valamint üzleti (cél a vagyoni javak és erőforrások megszerzése és (újra)elosztása) jellegű felkelő mozgalmak között.⁵ További kategóriák születhetnek abból, ha a szerveződési alapot vagy formát vesszük figyelembe. Így megkülönböztethetünk például politikai jellegű (a felkelők nagyobb hangsúlyt fektetnek a rendszert megváltoztatni kívánó politikai struktúrák kialakítására, mint a katonai erő alkalmazására), katonai jellegű (a fennálló hatalom elleni katonai műveleteken alapuló), hagyományosan szervezett (ilyenek például a törzsi vagy etnikai hovatartozás alapján szerveződők) és urbánus jellegű (a felkelések központi városok mentén szerveződnek és tömörülnek, ezáltal felépítésükben szigorú politikai-katonai hierarchiára épülő) mozgalmakat.⁶

A fentiek alapján tehát látható, hogy a felkeléseknek – legalábbis a meghatározás és az elemzés szintjén - számos közös jellemzőjük van, és nagyrészt egyetértés övezi azt, mit értünk felkelő mozgalom alatt. Az elméleti keretet rendszerint egy hatalmon lévő és egy ennek a hatalomnak alárendelt csoport közötti harc adja. A különféle meghatározások visszatérő eleme, hogy ebben a harcban az alárendelt csoport, azaz a felkelők elsődleges célja az ország bizonyos területeinek (és az ott található erőforrásoknak) ellenőrzés alá vonása és/vagy az ottani népesség alárendelése a saját hatalmuknak.⁷ Ebből az következik, hogy a felkelő mozgalmak sohasem a hagyományos hadviselés formáit alkalmazzák. Következésképpen a felkelők tevékenysége illegálisnak minősül.

⁵ Romaniuk, S.N. & Webb, S.T. (2016): *Insurgency and Counterinsurgency in Modern War*. CRC Press: Boca Raton, 223. o.

⁶ Romaniuk & Webb (2016): 223–224. o.

⁷ Central Intelligence Agency (2012): *Guide to the Analysis of Insurgency*, 1. o. (elérhető: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=713599>, utolsó hozzáférés 2019.03.10.)

A gyakorlatban azonban sokkal nehezebb egységesen alkalmazni ezeket az elméleti kereteket, hiszen a felkelő mozgalmak természetükben már csak az alapján is különbözhetnek egymástól, hogy melyik országban megy végbe a felkelés. Így a felkelő mozgalmak „ezerféle formában léteznek, többtucatnyi módszer létezik a leverésükre... és számos elméleti iskola foglalkozik a legjobb megoldások keresésével”.⁸ Nincsen tehát egyetlen, univerzálisan alkalmazható elmélet, ami magyarázatot adna a világ minden táján előforduló felkelő mozgalmak megoldására. Ez a tény pedig fontos a COIN-elméletek, valamint szűkebb értelemben az Egyesült Államok és koalíciós partnerei afganisztáni stratégiájának elemzése szempontjából is. Hiszen annak ellenére, hogy elméleti szinten nagyjából körül lehet határolni a felkelések fogalmát, a gyakorlatban mégis nehéz lehet eldönteni egy-egy esetről, hogy ebbe a kategóriába sorolható-e. Felmerül például a kérdés, vajon csak a nagyobb hatalommal szembeni *fegyveres* szembenállás tartozik-e a meghatározás szerinti felkelő mozgalmak közé vagy az ellenállás más formái is.⁹ Tehát ha a felkeléseket szűk elméleti keret alapján próbáljuk vizsgálni, könnyen elkövethetjük azt a hibát, hogy – többek között – olyan szakkifejezésekkel mossuk össze a jelenséget, mint például a gerilla-hadviselés, az aszimmetrikus háború vagy az alacsony intenzitású konfliktus, mintegy gyűjtőfogalomként téve ezzel a „felkelést”. Ez azért problematikus, mert implicit módon azt sugallja, hogy a felkelések, a gerilla- vagy az irreguláris hadviselés mind olyan közös katonai taktikát alkalmaznak, amelyek alapján egy és ugyanazon kategóriába sorolhatók.¹⁰ Ez pedig arra készteti a felkelésellenes műveleteket alakító döntéshozókat, hogy berögzült módszereket alkalmazzanak egy-egy konfliktus megoldására. Sőt, egyes szerzők szerint nem elég, hogy a felkelések természetéről szóló elméletek túlságosan leszűkítik a vizsgált jelenség

⁸ Kilcullen, David (2010): Counterinsurgency. Oxford University Press: New York, 1. o.

⁹ Gventer, C.W., Jones, D.M. & Smith, M.L.R. (2014): 'Minting New COIN: Critiquing Counterinsurgency Theory' in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York, 11. o.

¹⁰ Smith, M.L.R. (2014): 'COIN and the Chameleon: The Category Errors of Trying to Divide the Indivisible' in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York, 33–34. o.

jellemzőit, de az uralkodó elméletek ráadásul a nyugati világ sajátos percepcióinak végtermékei.¹¹ Ennek hátterében az áll, hogy a korai elméletek szoros kapcsolatban álltak a dekolonizáció időszakával, így a mai nemzetközi viszonyok között nehezen alkalmazható elemeket tartalmaznak a felkelések természetének vizsgálatára. Természetesen ez egy sarkalatosabb álláspontja a felkelések természetét övező kritikai diskurzusnak. Rámutat azonban arra, hogy a felkelésellenes műveletekről szóló elemzéseknek nem szabad elhanyagolniuk azt a tényt, hogy már az elmélet alapjait adó fogalmak tekintetében sincs átfogó egyetértés a kutatók, a döntéshozók vagy éppen a hadseregek „COIN-szakértői” körében.

I.2. A felkelésellenes hadviselés elméletének történeti háttere

I.2.1. Felkelésellenes műveletek a 19. században

A felkelésellenes műveletekkel foglalkozó elméletek és a korai COIN-stratégiák kialakulása visszavezethető az európai hadviselés modernizálódására, valamint az európai hatalmak expanziós politikájára a 19. században.¹² Az európai hatalmak imperialista törekvései (ezen belül is leginkább a franciák és a britek által vívott háborúk) mentén alakultak ki ugyanis a felkelésellenes hadviselés mintái. Többek között ezek a „alacsony intenzitású” vagy „kis” (a szakirodalomban jellemzően a *small wars* kifejezéssel illetik őket) konfliktusok mutatták meg az európai nagyhatalmaknak azt, hogy a győzelem érdekében másfajta hadviselést kell alkalmazniuk, mint ami Európában megszokottá vált.

Ennek egyik oka az volt, hogy a távoli országokban folyó harcok során az európai hatalmak kevésbé tudtak támaszkodni a saját haderejükre. Így a helyiek szokásainak megismerésére, valamint toborzásukra és kiképzésükre kellett fektetniük a hangsúlyt. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy nagyobb mértékben

¹¹ Metz, Steven (2012): 'Rethinking Insurgency' in Rich, Paul B. & Duyvesteyn, Isabelle (szerk.): The Routledge Handbook of Insurgency and Counterinsurgency. Routledge: London & New York, 33. o.

¹² Porch, Douglas (2011): The dangerous myths and dubious promise of COIN. Small Wars & Insurgencies, 22(02), 239-257, 241. o.

kezdtek el a helyi taktikákat alkalmazni, mint például a brit vagy a francia (azaz a hagyományosan európai) hadviselés formáit.¹³ Ennek korabeli példái voltak a francia hadsereg által felállított arab hivatalok (*arab bureaux*) Algériában vagy a Brit Indiában működő Indiai Politikai Szolgálat (*Indian Political Service*).¹⁴ Ezeknek az intézményeknek a feladatai közé tartozott a helyi viszonyok jobb megismerése, illetve a helyi lakosság és a gyarmatosító hatalom közötti információcsere. Ezek elengedhetetlenek voltak ahhoz, hogy az európai hatalmak hatékonyan fel tudjanak lépni az esetleges konfliktusok ellen. A felkeléssel szembenes hadműveletek ilyesféle kulturális vetülete a modern COIN-műveleteket megalapozó dokumentumokban is jelen van. Így például Irakban és Afganisztánban 2007 és 2015 között működött az úgynevezett *Human Terrain System* vagy röviden *HTS*. Az Egyesült Államok hadserege által végrehajtott program – heves kritikákat kapó – célja az volt, hogy antropológusok bevonásával segítsék a hadsereg munkáját (a szakemberek sokféle feladatot láttak el, többek között adatgyűjtéssel, hírszerzéssel és pszichológiai jellegű bevetésekkel is foglalkoztak).¹⁵

A második tényező, ami nagyban hozzájárult az új stratégiák és mai COIN-elméletek alapjainak kialakulásához, a gyarmatosított országok földrajzi sajátosságai volt. Az idegen terepen az európai hadseregeknek olyan kihívásokkal kellett szembenéznük, mint például a nehézfegyverzet szállítása, az extrém időjárási viszonyok vagy a számukra eddig teljesen ismeretlen politikai viszonyok és társadalmi struktúrák. Az európai hadseregek katonai képességei tehát önmagukban nem jelentettek előnyt. Sőt, az összecsapások kimenetelét többnyire a meglepetés ereje és a harcoló felek mozgékonyasága döntötte el.¹⁶ Az európai hatalmaknak rá kellett ébredniük arra is, hogy habár a nagyobb városokat

¹³ Uo.

¹⁴ Marshall, Alex (2010): Imperial nostalgia, the liberal lie, and the perils of postmodern counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies*, 21(2), 233-258, 235. o.

¹⁵ González, Roberto J. (2018): Beyond the Human Terrain System: a brief critical history (and a look ahead). *Contemporary Social Science* 1. o.

¹⁶ Porch (2011): The dangerous myths and dubious promise of COIN. *Small Wars & Insurgencies*, 22(02), 239-257, 242. o.

jellemzően ellenőrzésük alatt tudták tartani, az ezen kívül eső területeken gyakorlatilag esélytelenek voltak felvenni a harcot a helyi terepen sokkal több tapasztalattal rendelkező felkelőkkel szemben. Így például a franciák módszerei közé bekerült az olyan harcoló egységek létrehozása, amelyek tagjait a helyi lakosságból toborozták. Egy másik jellegzetes módszer volt a teljes amnesztia felajánlása azoknak a felkelőknek, akik hajlandók voltak megadni magukat. A franciák megpróbálkoztak adóemelésekkel is annak érdekében, hogy megtörjék a felkelőknek központot adó településeket. Ezek a módszerek azonban rendszerint sikertelenek voltak, hiszen a franciákkal szembeni ellenállás erősebb volt annál, hogy a helyi lakosok csatlakozzanak az újonnan létrehozott egységekhez. A magas adók bevezetése pedig szintén inkább csak arra adott újabb okot az adót fizetni képtelen parasztoknak, hogy a felkelőkkel tartsanak.¹⁷

A korai francia módszerek „betegsége” igazán abban rejlett, hogy központosított módon, egy gyors reagálásra képtelen védelmi rendszer kiépítésével próbáltak felülkerekedni a felkelőkön.¹⁸ Erre Thomas Robert Bugeaud francia marsall hívta fel a figyelmet, aki Algéria meghódítójaként és főkormányzójaként tett szert hírnévre. Bugeaud nevéhez fűződik a korábban már említett arab irodák ötlete is. Emellett ő volt az, aki hangsúlyozta a harcra kész egységek között méretükben kicsi, azonban rendkívül mozgékony csapatok létrehozásának és bevetésének fontosságát. Bugeaud elméletének központjában ezek a kicsi, de gyors mozgású egységek álltak, mert úgy gondolta, csak így lehet elkerülni, hogy a nagyobb településeken kívül eső helyszíneket a felkelők tartsák kontroll alatt. A kisebb egységeket ugyanis gyorsabban és hatékonyabban lehetett használni információszerzésre és az idegen terep felderítésére. Kevesebb fegyverrel és felszereléssel látták el őket, valamint a csapatokon belül sokkal nagyobb hangsúlyt fektettek immár a kisebb egységekben való együttműködésre és felderítésre. Ezzel Bugeaud-nak sikerült elérnie azt, hogy a korábban egyetlen

¹⁷ Fremont-Barnes, Gregory (szerk.) (2015): A History of Counterinsurgency Volume 1. From South Africa to Algeria, 1900 to 1954. Praeger Security International: Santa Barbara, California & Denver, Colorado, 5–6. o.

¹⁸ Fremont-Barnes (szerk.) (2015): A History of Counterinsurgency Volume 1. From South Africa to Algeria, 1900 to 1954, 8. o.

óriási egységként kezelt és mozgatott francia katonák hatékonyabban tudjanak mozogni a terepen.¹⁹ A francia marsall továbbá – a modern COIN-elméletekhez hasonlóan – kifejezetten nagy hangsúlyt fektetett a helyi viszonyok tanulmányozására és a parancsnokok általi hatékony irányításra.²⁰ Utóbbihoz tartozott például a szakítás azzal a gyakorlattal, hogy a katonai vezetők a földrajzilag legegyszerűbben megközelíthető vonalak mentén tervezzék meg a rajtaütéseket. Bugeaud nevéhez fűződött továbbá az olyan – a helyi lakosság fölötti ellenőrzés megszerzésére irányuló – stratégiai elemek alkalmazása, mint például a kijárási tilalom, az áttelepítések vagy éppen a lakosság élelmiszerellátásának szabályozása.

A franciák – és ezen belül is Bugeaud fő kormányzó – felkelésellenes hadviselési stratégiájában tehát már felfedezhetők voltak olyan módszerek és stratégiai/elméleti megközelítések, amelyek a későbbi, modern COIN-elméletekben is kiemelt helyen szerepelnek. Bugeaud módszereinek rövid áttekintéséből látható továbbá az is, hogy a francia hadsereg stratégiája kevésbé hasonlított a felkelésellenes hadviselés később „lakosságközpontúként” elnevezett vagy a „szívek és lelkek megnyerésével” (*winning hearts and minds*) jellemzett megközelítésre. Ezek a korai módszerek sokkal inkább az ellenségközpontú elméletekre emlékeztettek.

A felkelésellenes hadviselés másik klasszikus forrásaként szokás említeni a brit hadsereg tevékenységét az egykori brit gyarmatokon. Ezek egyik korai példája volt az 1880 és 1881 között zajló első, majd az 1899 és 1902 között zajló második búr háború. A britek annak ellenére súlyos veszteségeket szenvedtek a terepet jobban ismerő búrokkal szemben, hogy tapasztaltabbak és jobban felszereltek voltak. Így az első búr háború a britek vereségével végződött, akik kénytelenek voltak fegyverszünetet kötni a búrokkal. A COIN-elméletek történeti fejlődésének szempontjából azonban a fontosabb fordulópontot a második búr háború jelentette. A konfliktus során a búr lakosságból szerveződő felkelő

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

csapatok (akik saját magukat „kommandóknak” nevezték el) megint csak a terep jobb ismeretének és a gerillaháborúra hasonlító taktikák alkalmazásának köszönhetően képesek voltak komoly kihívás elé állítani a brit hadsereget. Ez pedig drasztikus megoldásokra kényszerítette a briteket. Így utóbbiak olyan taktikákat kezdtek el alkalmazni, amelyek a későbbi, COIN-stratégiákkal foglalkozó szakirodalomban gyakran a *'population control'* címszó alatt szerepelnek. Ez tulajdonképpen egy több szakaszból álló folyamat egyik elemére utal, amelynek lényege, hogy a felkelőkkel szembenálló fél megszerezze a civil lakosság feletti ellenőrzést, minél inkább elkülönítse őket a felkelőktől, valamint hogy mindeközben elég információt szerezzen a lakosságtól ahhoz, hogy meg tudja törni a felkelők erejét.²¹ Amennyiben sikeresen alkalmazzák ezt a taktikát, akkor a felkelők számára az egyik legfontosabb utánpótlási lehetőséget zárják el, ugyanis azok nem tudnak erőforrásokhoz és információhoz jutni a civil lakosságtól. Az elhúzódó második búr-brit konfliktus során a briteknek mindinkább ezekhez a módszerekhez kellett folyamodniuk. Később a brit hadseregben elrendelték azoknak a házaknak és épületeknek a felrobbantását vagy felgyújtását, amelyek megtámadott vasútvonalak, hidak vagy távíró vonalak közelében helyezkedtek el. Ennek eredményeképpen 1902-re körülbelül 30.000 farmházat pusztítottak el.²² A felperzselt föld taktikájával a briteknek komoly csapást sikerült mérniük a felkelők tartalékaira. A britek felkelésellenes stratégiájának második eleme az internálótáborok kiterjedt hálózatának kiépítése volt (ezekre gyakran menekülttáborokként hivatkoztak). A háború utolsó évére körülbelül 28.000 búr civilt helyeztek el ezekben a táborokban (akik közül rengetegen haltak meg különböző betegségek miatt).²³ A táborok létrehozása mellett a britek több kilométernyi szögesdróttal vették körbe a Transvaal Köztársaság és Oranje Szabadállam területén található kolóniákat pusztán abból a célból, hogy így is korlátozzák a búrok mozgását és könnyebben el tudják őket

²¹ Galula, David (1964): *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, 81. o.

²² Beckett, Ian F.W. (2001): *Modern Insurgencies and Counter-insurgencies. Guerillas and their Opponents since 1750*. Routledge: London & New York, 39. o.

²³ Uo.

fogni.²⁴ Ezek után kisebb egységeket vetettek be a megmaradó búr kommandók felderítésére és likvidálására. A britek 1902-re sikert arattak és a búr vezetők kénytelenek voltak elfogadni a britek békeajánlatát.

A fenti két példa mellett természetesen még számos más esetet lehetne elemezni a COIN-stratégiák történetének szempontjából. A francia és a brit példa azt hivatott bemutatni, hogy a mai COIN-stratégiákra nem teljesen új harctípusként kell tekintenünk. Ezek a doktrínák egyrészt magukban foglalnak bizonyos, a történelem során kialakult specifikus hadviselési stratégiákat. Ezek a történelmi példák igen fontos elemeivé váltak a mai COIN-doktrínák „legitimálásának”. Ez pedig ugyancsak visszamutat arra a problémakörre, hogy vajon a felkelésellenes hadviselésre vonatkozó elméletek rendelkezhetnek-e univerzális relevanciával.

I.3. A felkelésellenes műveletek lakosságcentrikus megközelítése

Az alábbi fejezetek célja, hogy bemutassák azokat az alapvető megközelítéseket, amelyek a modern COIN-doktrínák fő elméleti keretét alkotják. Ez a három doktrína a lakosságközpontú, az ellenségközpontú, valamint a neoklasszikus elmélet. A fejezetekben kifejtem az egyes elméletek legfontosabb alapvetéseit. Ehhez elsőként azonban meg kell határoznunk, hogy mit értünk felkelésellenes hadműveletek (*counterinsurgency*) alatt. Az egyik leggyakrabban előforduló meghatározás szerint a felkelésellenes hadműveletek közé tartoznak mindazok a „*katonai vagy katonai jellegű, politikai, gazdasági, pszichológiai, illetve polgári jellegű tevékenységek, amelyeket egy adott kormányzat hajtott végre egy felkelés leverésének érdekében*”.²⁵ A különféle definíciók ugyan eltérhetnek abban, hogy miben látják a COIN-műveletek lényegi elemeit, az azonban biztos, hogy egységes értelmezés hiányában megkérdőjelezhető az elmélet univerzalitása.

Amíg a 19. századot leginkább a ma már ellenségcentrikusnak nevezett elméletekre hasonlító gondolatok uralták, addig a 20. századra a

²⁴ Fremont-Barnes (szerk.) (2015): 29. o.

²⁵ Amos, J. F. et al. (2007): The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, 2. o.

lakosságcentrikus megközelítés vált az uralkodó elméletté. Mivel a dolgozatnak nem célja a felkelésellenes műveletekkel foglalkozó elméletek történetének teljeskörű áttekintése, az alábbiakban csak a későbbi elemzés szempontjából legfontosabbnak tartott megállapításokat (és ezek szerzőit) mutatom be.

A 20. század második felében tehát kialakultak bizonyos alapelvek, amelyeket aztán évtizedeken keresztül a felkelésellenes hadviselés univerzális igazságaként tartottak számon.²⁶ Mint korábban említettem, ezeknek az elveknek a hatásossága, valamint a mai nemzetközi rendszerben való helytállóságuk a modern COIN-doktrínákkal foglalkozó elemzések túlnyomó többségének a forrása. Az 1960-as években David Galula egykori francia katonatiszt az elsők között fektette le a felkelésellenes hadműveletek sikerességét „garantáló” alapelveket. Galula a következőképpen határozta meg azt a négy törvényszerűséget, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a felkelések ellen vívott harc sikeres legyen. Az első a lakosság központi szerepe. Mivel a felkelők a civil lakosság soraiból szerzik az utánpótlást, a lakosság támogatásának megszerzése nélkül a felkelésellenes haderőnek esélye sem lesz legyőzni az ellenséget. A lakosság tehát ugyanúgy a felkelésellenes haderő „célpontjává” válik, mint ahogy a felkelőknek is.²⁷ A második „törvény” szerint azt az aktív kisebbséget kell mindenáron támogatni, akik a felkelés elleni harc bázisát képesek adni. Ezt az aktív kisebbséget továbbá azért is támogatni kell, mert ezáltal lehet átállítani a „semleges kisebbséget” és egyúttal semlegesíteni az „ellenséges kisebbséget”. A harmadik pontban Galula arra hívta fel a figyelmet, hogy akármennyire biztosnak tűnik a lakosság támogatása, ez egy nagyon könnyen elveszíthető dolog. Tehát mindig fel kell készülni arra, hogy a lakosság támogatása csupán feltételes és egy-egy rosszul felmért helyzet vagy kivitelezett akció hamar a felkelők számára kedvező helyzetet teremthet. A negyedik és egyben utolsó figyelmeztetés Galulától az „erőfeszítések intenzitására és az

²⁶ Jones, Tim (2001): *Post-war Counterinsurgency and the SAS, 1945-1952: A Special Type of Warfare*. Routledge: London & New York 3. o.

²⁷ Galula, David (1964): *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, 52. o.

eszközök nagyságára” vonatkozik.²⁸ Ezalatt azt kell értenünk, hogy mivel ezeknek a hadműveleteknek a kivitelezése rendkívül nagy erőforrásokat, személyzetet stb. igényel, valószínűsíthető, hogy az adott országon belül nem lehet mindenhol egyszerre alkalmazni őket és ugyanakkora sikert várni. Galula szerint tehát fontos, hogy a civil lakosság támogatásának megnyerését célzó intézkedéseket és a felkelők elleni különféle hadműveleteket területenként haladva kell véghez vinni.

Galula az „alaptörvények” mellett egy részletes stratégiát is készített, amely a felkelésellenes műveletek lakosságcentrikus megközelítésének sokat idézett forrásává vált. Galula következőképpen foglalta össze a sikerhez vezető lépéseket: elég fegyveres erőt kell biztosítanunk a felkelők legfontosabb bázisainak kiiktatásához; jelentős számú haderőt kell küldenünk azokra a területekre, ahol számítani lehet a felkelő csoportok visszatérésére; kapcsolatot kell teremteni a civil lakossággal, valamint szabályozni a mozgásterüket, így el lehet érni, hogy megszakítsuk a kapcsolatot köztük és a felkelők között; meg kell semmisíteni a felkelők helyi politikai szervezeteit; ideiglenes hatóságokat kell felállítani; e hatóságok működőképességét tesztelni is kell azáltal, hogy különféle feladatokat osztunk ki számukra; csoportosítsuk a hatóságok legkompatibilisabb vezetőit és támogassuk őket egy nemzeti politikai mozgalom megalakulásában; számoljuk fel a felkelők utolsó megmaradt bázisait.²⁹

A fentiekből jól látható tehát, hogy Galula elmélete alapvetően lakosságcentrikus volt. Ennek mentén a francia szerző a felkelésellenes műveletek sikerének kritikus pontjaként is a lakosság támogatásának megnyerését emelte ki: „ha a felkelőnek sikerül elválasztania a lakosságot a felkelésellenes haderőtől, fizikailag kontrollálnia és megszereznie támogatását, akkor a felkelő végső soron győzelmet fog aratni”.³⁰ A felkelésellenes haderőnek tehát mindenképpen arra kell törekednie, hogy megszerezze a lakosság támogatását. Ha ez nem is sikerül

²⁸ Uo.

²⁹ Galula (1964): *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, 55–56. o.

³⁰ Galula (1964): 4. o.

teljes mértékben, akkor is meg kell próbálni megakadályozni a lakosság felkelőkkel való szimpatizálását, hiszen a felkelésellenes hadműveletek során a győzelmet végső soron a „felkelők lakosságtól való tartós elszigetelése jelenti”.³¹

A 20. századi felkelésellenes elméletek másik meghatározó műve Robert Grainger Ker Thompson brit katonatiszt *'Defeating Communist Insurgency'* című műve volt. A Thompson-féle megközelítés – akárcsak Galula elmélete – nagymértékben a lakosságcentrikusságra alapozott és a következő öt elv betartását tartott szükségesnek a hadviselés során: az adott kormányzatnak világos politikai céllal kell rendelkeznie (amely cél egy politikailag és gazdaságilag is stabil és független ország létrehozása és fenntartása); a kormánynak jogszerűen kell működnie; olyan átfogó tervvel kell rendelkeznie, ami figyelembe veszi a politikai, a társadalmi-gazdasági, valamint katonai szükségleteket is; a kormánynak elsőként a politikai helyzet rendezésére kell koncentrálnia és nem a felkelők kiiktatására (ugyanis a gerillák politikai szervezeteinek fennállásáig maguk a gerillák is „működőképesekek” lesznek); a hadviselés szakaszában pedig mindenekelőtt a kormányzat bázisát jelentő területeket kell védelemmel ellátni.³²

A 20. században elterjedt lakosságcentrikus doktrína a felkelésellenes elméletekkel foglalkozó művek többségében megjelenik valamilyen formában. Így talán nem túlzás azt állítani, hogy a „szívek és lelkek megnyerését” központba állító megközelítés a COIN-elméletek szakirodalmának egyik legvitatottabb pontjává vált. Egyesek azzal magyarázzák az elmélet létjogosultságát és fontosságát, hogy a sikeres felkelésellenes hadviselés valójában nem más, mint „fegyveres szociális munka” (sok esetben történelmi példákra hivatkozva).³³ Mások szerint viszont a szakirodalomban klasszikusan lakosságközpontúnak tartott beavatkozások az esetek többségében rendszerszintű erőszakot

³¹ Galula (1964): 54. o.

³² Thompson, Robert (1966): *Defeating Communist Insurgency. The Lessons of Malaya and Vietnam*. Studies in International Security: 10. Frederick A. Praeger, Inc.: New York & Washington, 50–57. o.

³³ Amos, J. F. et al. (2007): 299. o.

alkalmaztak a civil lakossággal szemben és valójában ennek köszönheték sikerüket.³⁴

Maga a „szívek és lelkek megnyerése” kifejezés az 1948-tól 1960-ig tartó malájföldi kommunista felkelésre és annak britek általi leverésére vezethető vissza, amely az évek során a lakosságcentrikus megközelítés mintapéldájává vált. A szívek és lelkek megnyerését mint kifejezést elsőként Gerald Templer tábornok használta. Ő ugyanis nem a nyers erő alkalmazásában és a minél nagyobb számú haderőben látta a felkelés leverésének kulcsát, hanem az „emberek szívében és lelkében”.³⁵ Az elmélet központi állítása tehát az, hogy a civil lakosság „megnyerése” a felkelések elleni műveletek sikerének elsődleges forrása. A „szívek” az érzelmekre utal, a „lelkek” pedig a lakosság érdekeire. A civilek támogatásának elnyerésével tehát megtörhető a felkelők ereje, hiszen elvesztik támogatói bázisukat. Így a kényszerítő és erőszakos cselekedetek helyett a felkelésellenes haderőnek inkább meggyőző erővel kell rendelkeznie. A konkrét katonai akciók során pedig a „minimális erőalkalmazás” elvére kell koncentrálni. A lakosságcentrikus COIN-doktrína három alapvető módszert jelöl ki a lakosság támogatásának megnyerésére, amelyek szoros kapcsolatban állnak egymással:

1. „Jó kormányzat” kialakítása és az ehhez társuló nemzetépítés által elérhető, hogy a civil lakosság elforduljon a felkelőktől és a felkelésellenes erők oldalára álljon. Ennek érdekében olyan projekteket kell elindítani, amelyek javítják a helyi lakosság és a katonák közötti viszonyt, valamint törekedni kell a helyi kormányzás átfogó rendszerének kialakítására.³⁶
2. Különbféle „pszichológiai műveletekkel” szintén a kormány oldalára lehet állítani a lakosságot.³⁷

³⁴ Hazelton, Jaqueline L. (2017): „The Hearts and Minds” Fallacy: Violence, Coercion, and Success in Counterinsurgency Warfare. *International Security* 42(1), 80–113, 99. o.

³⁵ Dixon, Paul (2009): ‘Hearts and Minds?’ British Counter-Insurgency from Malaya to Iraq. *Journal of Strategic Studies* 32(3), 353–381, 354. o.

³⁶ Dixon (2009): 358–359. o.

³⁷ Uo.

3. A már említett „minimális erőalkalmazásra” pedig azért van szükség, hogy a civil lakosság ne idegenedjen el a felkelésellenes erőktől.³⁸

Az első pontban említett jó kormányzás elvét érdemes alaposabban is megvizsgálnunk. A lakosságközpontú COIN-doktrína tehát azt feltételezi, hogy a siker kulcsa egy, a lakosság legalább egy bizonyos rétege által (akiket a korábban már említett Galula például „aktív kisebbségnek” nevezett) legitimnek tartott kormányzat kialakításában keresendő. Ez abból következik, hogy már magának a felkelés kialakulásának, illetve a lakosság felkeléshez való pozitív viszonyának oka is az „elégedetlenség közös érzése, illetve az alapvető igényeik teljesítésének hiánya miatti frusztráció”.³⁹ Amennyiben tehát a felkelés ellen harcoló félnek sikerül időben felismernie a lakoságnak ezeket a sérelmeit és megfelelő módon kezelni őket, akkor evidens, hogy a lakosság idővel el fog fordulni a felkelő erők által képviselt ideológiától. Thompson is hasonlóan írta le a lakosságközpontú megközelítés lényegét: „a lakosság megnyerése közhelyesen a jó kormányzással foglalható össze, annak minden aspektusát figyelembe véve, például olyan alapvető szociális intézkedésekkel, mint a jobb egészségügyi ellátás, új iskolák és az életminőség általános javítása”.⁴⁰

Ahogy az a dolgozat későbbi részében ki fogom fejteni, a 20. századot kétségkívül uraló, valamint a modern felkelésellenes műveletekről való gondolkodásban (köztük az Egyesült Államok hadseregének szánt hivatalos kézikönyvben) is központi szerepet kapó lakosságcentrikus doktrína ezáltal a nemzetközi kapcsolatok elméletein belül a szociálkonstruktivizmus (röviden konstruktivizmus) keretein belül (is) értelmezhető. A „szívek és lelkek megnyerése” ugyanis magában foglalja azt a feltevést, miszerint a felkelők és a felkelésellenes erők közötti küzdelem nem pusztán a hagyományos katonai értelemben folyik, hanem ugyanilyen fontos a civil lakosság *ideáiért* és

³⁸ Uo.

³⁹ Mockaitis, Thomas (2003): Winning Hearts and Minds in the “War on Terrorism”. Small Wars and Insurgencies 14(1), 21–22. o.

⁴⁰ Thompson (1966): 112–113. o.

*elképzeléseikért folytatott versengés.*⁴¹ A civil lakosság által képviselt *közös értékekre, normákra, azaz az identitásra* pedig mint alakítható, formálható tényezőre tekint.⁴²

I.4. A felkelésellenes műveletek ellenségcentrikus megközelítése

A COIN-műveletek második központi elmélete az általában ellenségcentrikus vagy konzervatív realista jelzővel illetett szemlélet. Nevéből adódóan az elmélet a lakosságcentrikus megközelítéssel igen éles ellentétben áll. Az elmélet támogatói szerint amennyiben a felkelésellenes hadviselés során a lakosságcentrikusságra helyeződik a hangsúly, akkor az végső soron sikertelen beavatkozást fog eredményezni. Ők ugyanis amellet érvelnek, hogy a COIN mint stratégia és elmélet egy célra nem vezető, sőt veszélyes módja a konfliktus kezelésnek.⁴³ Ehelyett a hagyományos hadviselés bevett formáit preferálják, illetve már magára a felkelésellenes hadviselésre is csupán a hagyományos háborúk egyik formájaként tekintenek. Tehát valóban hatékony módszernek is a hagyományos taktikát tartják (így az ellenségközpontú doktrínát szokás hagyományos háborús megközelítésnek is nevezni).

A második elmélet tehát a civil lakosság helyett az ellenséget helyezi a COIN-műveletek középpontjába. Az elsődleges cél a felkelők csoportjának totális megsemmisítése, hiszen a büntetés sokkal hasznosabb eszköz a felkelők motivációjának letörésére, illetve a civil lakosság felkeléshez való csatlakozásának megakadályozására, mint a jutalmazás.⁴⁴ Így az olyan – például polgári, gazdasági – másodlagos tevékenységek is háttérbe szorulnak, amelyekkel az első elmélet a „szívek és lelkek” megnyerését célozza meg. Ebből következik az elmélet azon feltevése is, hogy a felkelőkre nem olyan racionális szereplőkként tekint, akik maximalizálni próbálják az erőforrásaikat. Éppen ellenkezőleg, a felkelőket

⁴¹ Kalyvas, Stathis, N. (2008): Review of The New U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual. Perspectives on Politics 6(2), 351–353. o.

⁴² Uo.

⁴³ Dixon, Paul (2012): 'Beyond Hearts and Minds: Perspectives on Counterinsurgency' in Dixon, Paul (szerk.): The British Approach to Counterinsurgency. From Malaya and Northern Ireland to Iraq and Afghanistan. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York, 52. o.

⁴⁴ Uo.

mindig egy bizonyos ideológia által vezérli, ezáltal nem lehet megadásra kényszeríteni őket, hanem teljes megsemmisítésükre kell törekedni.⁴⁵ Fontos megjegyezni, hogy az ellenségcentrikus megközelítés elméletén belül is lehetőségünk lenne további kategóriákat megkülönböztetni. Így például különbséget tehetünk a klasszikusan „keményvonalasnak” nevezett ellenségcentrikus megközelítés között (amely ténylegesen az ellenség elpusztítását célzó intézkedéseket tart szem előtt) és azok között, amelyek már bizonyos „soft” elemeket is átvesznek a lakosságcentrikus elméletből.⁴⁶

I.5. A neoklasszikus COIN-doktrína

A harmadik és egyben utolsó tágabb elméleti kategória, amelyet fontos bemutatni, az úgynevezett neoklasszikus COIN-doktrína. A neoklasszikus megközelítés gyökerei a hidegháború végében, az 1990-es évek során elterjedő aszimmetrikus konfliktusokban és a hagyományos hadviselés átalakulásában keresendők. Maga a doktrína azonban az Egyesült Államokat érő 2001-es terrortámadás, illetve az iraki és az afganisztáni háborúk során vált kifejezetten fontos irányzattá és megalapozott elméleti keretté. Az Egyesült Államoknak ugyanis rá kellett ébrednie, hogy „a harcmezőn aratott győzelem jelentéktelen egy felkeléssel szemben, hiszen a hatalomért és a legitimitásért folytatott küzdelemre nem létezik csupán katonai jellegű megoldás”.⁴⁷ A neoklasszikus elmélet tehát egyrészt visszanyúlt a COIN-műveletek történelmi példáihoz (ezen belül is különösképpen a britekhez köthető „szívek és lelkek megnyerése” megközelítéshez).⁴⁸ Az elmélet kidolgozói (többek között ide tartozott például David Petraeus tábornok, akinek nevéhez köthető az FM 3-24 kézikönyv, amely a jelenlegi amerikai COIN-stratégia alapművének tekinthető) azonban nem ragadtak le a különböző történelmi példák elemzésénél. Kísérletet tettek ugyanis

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Paul C., Clarke, C.P., Grill, B. & Dunigan, M. (2016): Moving Beyond Population-Centric vs. Enemy-Centric Counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies* 27(6), 1019–1042, 1023. o.

⁴⁷ McFate, Montgomery (2005): Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of Their Curious Relationship. *Military Review*, March–April 2005, 24–38, 27. o.

⁴⁸ Jones, David M. & Smith, M. L.R. (2010): Whose Hearts and Whose Minds? The Curious Case of Global Counter-Insurgency. *The Journal of Strategic Studies* 33(1), 81–121, 90. o.

arra, hogy a COIN-ról való gondolkodást egy bővebb elvi, technikai és műveleti keretbe helyezzék (magában foglalva például a felkelőkkel való tárgyalás technikáit vagy a helyi társadalmi viszonyok „átfogó” elemzését).⁴⁹ A ’neoklasszikus’ jelző tehát lényegében két összetevő keresztezését jelenti. Egyrészt a felkelésellenes hadműveletek bizonyos narratíváinak, amelyeket történelmi példák alapján próbáltak igazolni (e narratívák valóságtartalma pedig azóta is heves vita tárgya). Másrészt azoknak a tényezőknek a felfedezését, amelyeket a COIN-elméletekről értekező más szerzők korábban nem tartottak fontosnak vagy egész egyszerűen átsiklottak felettük.⁵⁰

Említést érdemel még a neoklasszikus elmélettel közel egyidejűleg kialakult globális COIN-doktrína. A kettő valamilyen szinten kapcsolódik egymáshoz, azonban a globális megközelítés a neoklasszikusnál is tovább kívánta bővíteni a felkelésellenes műveletek elméleti keretét. Ezt a helyi szintű felkelések és a nemzetközi rendszer szintjén bekövetkező változások összekapcsolásával kísérelte meg (utóbbi kapcsán leginkább a szeptember 11-i terrortámadások utáni fejleményekre kell gondolnunk). Az elmélet központi eleme, hogy a dzsihadizmusra mint „globális felkelésre” tekintett.⁵¹ Így általánosságban véve a felkeléseket is olyan globálissá váló tényezőnek tartotta, amelyeket már nem elég helyi szinten vizsgálni és fellépni velük szemben, mert azok célja végső soron egy transznacionális „ellenálló mozgalom” létrehozása.⁵²

II. A szívek és lelkek megnyerése és az állam- és nemzetépítés kapcsolata

A felkelésellenes műveletek elméleti-stratégiai hátterének áttekintése után ebben a fejezetben azt fogom bemutatni, hogy a lakosságcentrikus doktrína hogyan

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Smith, M. L.R. & Jones, David M. (2015): *The Political Impossibility of Modern Counterinsurgency. Strategic Problems, Puzzles, and Paradoxes*. Columbia University Press: New York 70. o.

⁵¹ Uo.

⁵² Uo.

illeszthető össze a nemzetközi kapcsolatok elméletének konstruktivista megközelítésével. Érvelésem középpontjában az állam- és nemzetépítés, valamint a legitimitásért folytatott küzdelem konstruktivista megközelítése áll. Az Egyesült Államok által a 2000-es évektől képviselt neoklasszikus COIN-elmélet ugyanis a „szívek és lelkek megnyerésének” központba helyezésével alapvetően a civil lakosság identitásának és közös ideáinak formálására tesz kísérletet. A fejezet első részében áttekintem az állam- és nemzetépítés elméleti háttérét és stratégiáit, valamint kitérek a két fogalom közötti alapvető különbségekre. Ezek után részletesebben is bemutatom az államépítés konstruktivista megközelítésének elméletét. A fejezet második részében elemzem a legitimitás, illetve a legitim hatalom létrehozásának kérdését, illetve a „szívek és lelkek megnyerésének” mint az államépítés eszközének lehetséges hátrányait.

II.1. Az állam- és nemzetépítés elméleti háttere és stratégiái

Az államépítés rendkívül sok oldalról megközelíthető fogalom. Így a hidegháború utáni nemzetközi rendszer központi kérdésévé vált, hogy miként lehet a törékeny vagy bukott államokat megerősíteni, illetve miben rejlik a sikeres államépítési stratégia titka. A nyugati országok sorra avatkoztak be különböző konfliktusok által sújtott országokban és tettek kísérletet arra, hogy bizonyos demokratikus értékeket is megszilárdítsanak ezekben az államokban. Az államépítés ezen megközelítése Max Weber államelméletéhez nyúlt vissza. A weberi elmélet az államot a következőképpen definiálta: „az az emberi közösség, amely egy adott területen belül (...) a legitim fizikai erőszak monopóliumára sikerrel tart igényt”.⁵³ Az 1990-es években az államépítésre vonatkozó diskurzus mindenekelőtt annak az intézményi háttérnek a kiépítését tartotta fontosnak egy-egy bukott államban, ami lehetővé teszi a modern államok működéséhez szükséges alapvető funkciók ellátását, valamint fizikai és gazdasági biztonságot

⁵³ Weber, Max (1997): A politika mint hivatás. Magyar Elektronikus Könyvtár (elérhető: <http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/tarsad/politika/theory/mweber.hun>, utolsó hozzáférés 2019.02.28.)

képes nyújtani az adott állam népességének.⁵⁴ Az államépítés három alapvető dimenziója tehát a biztonsági, a politikai és a gazdasági. Az alábbiakban e dimenziók mentén fogom bemutatni az államépítés egyes elméleteit, amelyek a nemzetközi kapcsolatok főbb elméleteivel függenek össze.

Mielőtt részletesen is kifejteném az egyes stratégiai megközelítéseket, fel kell tenni a kérdést, hogy mégis mi az államépítés végleges célja. Amennyiben az államépítés definícióit vesszük segítségül, akkor ezeket viszonylag könnyen meg tudjuk határozni. A legáltalánosabb meghatározás szerint az államépítés célja egy bukott vagy gyenge állam intézményeinek kiépítése vagy megerősítése, ami rendszerint egy külső szereplő segítségével megy végbe. Ezen a ponton fontos kitérnünk az államépítés (*state building*) és a nemzetépítés (*nation building*) fogalmának összemosásából adódó lehetséges bonyodalmakra. A nemzetközi kapcsolatok szakirodalmában ugyanis a két fogalom gyakran egymás szinonimájaként szerepel. Valóban szoros kapcsolat van közöttük, mégis téves lenne felcserélhető fogalmakként tekintenünk rájuk. Míg az államépítés középpontjában elsősorban az állam működéséhez feltétlenül szükséges intézmények kiépítése áll, addig a nemzetépítés tágabb keretben értelmezi a bukott vagy gyenge államok fejlesztését. Az intézmények helyett nagyobb hangsúly esik annak a politikai *közösségnek* a kialakítására, ami a *közös identitás* alapján képes az államon belül egyfajta összetartó erőként működni. A nemzetépítés tehát sokkal inkább magában foglalja az állam és az állampolgárok közötti kapcsolatot, mint az államépítés.⁵⁵ A későbbi elemzés szempontjából az állam- és a nemzetépítés fogalmát egyaránt alapul fogom venni, hiszen az Egyesült Államok afganisztáni felkelésellenes stratégiája egyaránt tartalmazott elemeket az állam- és a nemzetépítés fogalmi keretéből. Az alábbiakban az állam-

⁵⁴ Chandler, David (2006): *Empire in Denial. The Politics of State-Building*. Pluto Press: London 1. o.

⁵⁵ Dinnen, Sinclair (2007): *The Twin Processes of Nation-Building and State-Building. State, Society and Governance in Melanesia*. SSGM Briefing Note Number 1/2007. The Australian National University 2. o. (elérhető: https://www.researchgate.net/publication/283136196_The_Twin_Processes_of_Nation-Building_and_State-Building, utolsó hozzáférés 2019.03.01.)

és nemzetépítés négy kategóriáját fogom bemutatni, amelyek kapcsolatban állnak a nemzetközi kapcsolatok egyes elméleti megközelítéseivel is. Ezek a realista, a liberális, az institucionalista és a konstruktivista államépítés.⁵⁶

A 'realista' állam- és nemzetépítés az államiság dimenziói közül elsődlegesen a biztonságot veszi figyelembe. A realista elméletek egyik alapvetése, hogy az államoknak a nemzetközi rendszerben való túlélés érdekében a kényszerítő erőhöz szükséges erőforrások megszerzésére kell törekedniük. Így a bukott államokban elsődlegesen az államiságot fenyegető belső „kihívók” kiiktatására kell törekedni. A realista megközelítés szerint a siker szempontjából a legfontosabb a beavatkozó hatalom és az adott állam közötti érdekek egyezése. Amennyiben a két szereplő azonos fenyegetés-percepcióval rendelkezik, akkor nagyobb valószínűséggel kerülhető el, hogy a külső segítséget kapó állam csupán a minél több erőforrás megszerzése miatt működjön együtt a beavatkozó országgal.⁵⁷

Az államépítés 'liberális' értelmezése szerint az elsődleges cél a demokratikusan működő intézmények kiépítése és megerősítése. Mivel az állam elsődlegesen eszköz az emberi jogok érvényesülésének biztosítására és ezáltal a nemzetközi béke fenntartására, ezért már magának az államépítésnek is ezen elvek mentén kell megvalósulnia.⁵⁸ Így elsősorban a szabad választásokra, a jogelvek érvényesülésére és egyéb, a lakosságot érintő szabadságjogok biztosítására kell koncentrálni. A liberális államépítés egyik fő érve, hogy amennyiben ezen értékek mentén épül fel az állam, akkor végső soron csökkenni fog az esélye annak, hogy konfliktus alakul ki ezen állam és egy másik között (hiszen feltételezhető az, hogy a liberális demokráciák nem fognak háborúzni egymással).

Az 'institucionalista' megközelítés kiemelten foglalkozik az állam működéséhez elengedhetetlen intézmények szerepével és elsősorban az „alkotmányok, a

⁵⁶ Miller, Paul D. (2013): *Armed State Building. Confronting State Failure, 1898-2012*. Cornell University Press: Ithaca & London 90–91. o.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Uo.

bürokráciák és a jogszabályok létrehozását” tartja fontosnak.⁵⁹ A középpontban tehát hatékony igazgatási szervek kiépítése, a kapacitásfejlesztés, a civil társadalom intézményeinek megerősítése, a választási mechanizmusok szabályozása, illetve a jogállamiság javítása állnak.⁶⁰ Nagy hangsúlyt helyez továbbá a nemzetközi szervezetek szerepére. Így az államépítésnek ideálisan multilaterális keretek között kell történnie. A nemzetközi szervezetek részvétele által egyrészt elérhető, hogy a folyamat átláthatóbb és költséghatékonyabb legyen. Másrészt abból a szempontból is előnyös, hogy a szereplők közötti információáramlásnak köszönhetően kialakulnak olyan „jó gyakorlatok” (*best practices*), amelyek később mintaként szolgálhatnak a nemzetközi közösség számára.

II.2. Az állam- és nemzetépítés ’konstruktivista’ megközelítése

Az állam- és nemzetépítés negyedik megközelítése a nemzetközi kapcsolatok elméletei közül a konstruktivizmuson keresztül vizsgálja az államiság kérdését. Ahogyan magát a nemzetközi rendszert sem materiális tényezők alkotják, úgy az államok is konstruáltak, gondolatok és elképzelések eredményeképpen jönnek létre. Az államiságot tehát elsősorban az olyan szociális struktúrák alkotják, mint a *közös tudás*, a *közös ideák*, *normák*, *viselkedési szabályok*. Amennyiben ezek a kollektív ideák és elképzelések valaminek hatására megváltoznak, akkor magának az államnak is megváltozik az *összetétele*, *identitása*, ezáltal pedig a *viselkedése* a nemzetközi rendszerben. A konstruktivista államépítés elmélete szerint tehát nem elegendő az intézményekre, a demokratikus normákra vagy a biztonság dimenziójára koncentrálni. Az állam- és nemzetépítés végső célja az, hogy az államot alkotó népet olyan közös identitás irányába terelje, ami által kialakul egy közös vízió az államról, az azt meghatározó értékekről és identitásról és a szereplők ennek az identitásnak megfelelően kezdenek el viselkedni.⁶¹ A

⁵⁹ Miller (2013): 92. o.

⁶⁰ Paris, Roland (2004): *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*. Cambridge University Press: Cambridge 187–188. o.

⁶¹ Miller (2013): 94. o.

konstruktivista elmélet szerint tehát az olyan alapvető tényezők megteremtése, mint például az állampolgárok számára nyújtott biztonság, önmagában nem eredményezi az állam és a fennálló kormányzat legitimitását. Ahhoz ugyanis feltétlenül szükségesek azok az ideák, szimbólumok és jelentéstartalmak, amelyek mentén létrejön, azaz *konstruálódik* az állam. A fennálló hatalom legitimitásának kérdéskörét az alábbi fejezetben részletesebben is megvizsgálom.

II.3. A legitimitás kérdése

Akármelyik elméleti megközelítést vesszük alapul, a legitim hatalom megteremtésének (vagy újbóli megteremtésének) problémája az államépítés egyik legbonyolultabb eleme, hiszen a legtöbb esetben nem valószínű, hogy egy külső szereplő átlátja azokat a sajátos belső mechanizmusokat és történelmi tényezőket, amelyek egy adott országban az állam legitimitásának alapjait jelentik. Ez a probléma pedig a felkelésellenes doktrínákban is megtalálható, hiszen a cél alapvetően a lakosság „szívének és lelkének” megnyerése és felkelők ellen fordítása, azonban a beavatkozó állam legitimitásáról, illetve a legitimnek tartott hatalom tulajdonságairól alkotott elképzelése akár teljesen ellentétes is lehet a helyi lakosság percepcióival.⁶² Ez az ellentmondás pedig alapjaiban kérdőjelezi meg a felkelésellenes doktrína és ezen belül is főleg a lakosságcentrikus COIN-elmélet működőképességét. Az Egyesült Államok FM 3-24 kézikönyvének központi tézise ugyanis, hogy „bármely felkelésellenes művelet elsődleges célja a hatékony kormányzás fejlesztése egy legitim kormány által”.⁶³ Arról viszont csak kevésbé részletesen rendelkezik a kézikönyv, hogy a legitim hatalomnak pontosan milyen forrásai is lehetnek, illetve, hogy mit ért legitim hatalom alatt. A COIN gyakorlatban való alkalmazása során – ahogyan ez történt Afganisztánban is – tehát a felkelésellenes erőknél rendszerint szembesülniük kell azzal a problémával, hogy a „jó kormányzás” gyakorlata nem feltétlenül az

⁶² Kitzen, Martijn (2017): ‘Legitimacy is the Main Objective’: Legitimation in Population-Centric Counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies* 28(4-5), 853–866, 853. o.

⁶³ Amos, J. F. et al. (2007): *The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual*, 37. o.

egyetlen út a legitimitás felé. Különösen igaz ez olyan társadalmakban, ahol rendkívül erősek a törzsi és a vallási (úgynevezett premodern⁶⁴) identitások és alapvető szerepük van a társadalmi–politikai berendezkedésben. Egy ilyen környezetben sokkal nagyobb szerepe lehet annak a legitimitás kérdésében, hogy „*ki* az, aki kormányoz, mintsem annak, hogy *hogyan* kormányoz valaki”.⁶⁵

A probléma jobb megértéséhez és ahhoz, hogy lássuk, miként kapcsolódik ehhez a lakosságcentrikus COIN-doktrína, fel kell vázolnunk a legitim hatalom lehetséges forrásait, illetve meghatároznunk azt is, hogy mit értünk legitimitás alatt. Max Weber szerint a politikai legitimitás és a legitim hatalom alapját a legitimitásba vetett hit adja. Tehát azok, akik elfogadják egy adott hatalom vagy rendszer legitimitását, alapvetően azért teszik, mert hisznek a fennálló szabályok érvényességében. A legitimitás tehát az állam igazságosságába és döntéseinek meghozatalában való kizárólagos autoritásába vetett hit. A döntések alanyai pedig nem csupán félelmükben vagy önös érdekeik miatt engedelmeskednek, hanem azért, mert az állam döntéseinek egy bizonyos „morális helyességet” tulajdonítanak.⁶⁶ Az alábbiakban ennek a legitimitásnak három lehetséges forrását fogom bemutatni. Ezek a közös ideák, a közösséghez tartozás érzése (*shared beliefs*), a teljesítményhez köthető vagy kimeneti legitimitás (*performance legitimacy*), illetve az eljárási vagy bemeneti legitimitás (*process legitimacy*).⁶⁷

A legitimitás első potenciális forrása a közösséghez való tartozás érzéséből ered. Mivel a legitimitás alapvetően kapcsolódik a közösség által képviselt értékekhez és ideákhoz, egy adott hatalomnak arra kell törekednie, hogy fenntartsa azokat az értékeket és ideákat, amelyeket a társadalom is képvisel. Ezáltal képes lehet

⁶⁴ Cooper, Robert (2003): *The Breaking of Nations. Order and Chaos in the Twenty-first Century*. Atlantic Books: London

⁶⁵ Fitzsimmons, Michael (2008): *Hard Hearts and Open Minds? Governance, Identity and the Intellectual Foundations of Counterinsurgency Strategy*. *Journal of Strategic Studies* 31(3), 337–365, 338. o.

⁶⁶ Barker, Rodney (1990): *Political Legitimacy and the State*. Clarendon Press; Oxford University Press: London & New York 11. o.

⁶⁷ Dagher, Ruby (2018): *Legitimacy and post-conflict state-building: the undervalued role of performance legitimacy*. *Conflict, Security & Development* 18(2), 85–111, 87. o.

meggyőzni az államot alkotó közösséget arról, hogy az általa kialakított rendszer a legalkalmasabb, hiszen az képviseli a közösség által képviselt ideákat.⁶⁸

A második forrás az úgynevezett kimeneti vagy teljesítményalapú legitimitás. Ennek lényege, hogy a hatalom legitimitása elsősorban a gazdasági, politikai és nem utolsósorban morális teljesítményétől függ. Elsősorban azonban az olyan alapvető szükségleteknek, javaknak és szolgáltatásoknak a biztosításán van a hangsúly, amelyek az alanyok mindennapi életét befolyásolják. Különösen igaz ez a konfliktuson átesett országokban végbemenő állam- és nemzetépítés során, hiszen itt rendkívül fontos szerepe van annak, hogy a lakosság legalapvetőbb igényeit felismerjék a legitimitásért küzdő szereplők.⁶⁹ Amennyiben tehát az adott hatalom képes felismerni az emberek alapvető szükségleteit és hatékony megoldásokat találni arra, akkor ezzel egyenes arányban nő az esélye arra, hogy az emberek legitimnek ismerjék el.⁷⁰

A bemeneti vagy eljárási legitimitás az intézmények belső működésére helyezi a hangsúlyt. Ide tartozik például a döntéshozatal minősége, a választások demokratikussága, a választott képviselők tevékenységének elszámoltathatósága stb. A bemeneti legitimitás lényege tehát abban rejlik, hogy a fennálló hatalom milyen mértékben képes olyan politikát folytatni, amelyben a döntések meghozatalában a kormányzás alanyai is ténylegesen részt tudnak venni.

A legitimitás három alapvető forrásának áttekintése után a következő fejezetben összevetem a lakosságcentrikus COIN-elméletet a konstruktivista állam- és nemzetépítés elméletével, valamint kitérek a COIN-doktrína hiányosságaira a legitimitás kérdése terén. Rámutatok arra, hogy az afganisztáni felkelésellenes stratégia célkitűzései a konstruktivizmus keretein belül értelmezhetők. A stratégia azonban tévesen azonosította a „jó kormányzás” elvét a lakosság

⁶⁸ Seymour, Martin L. (1959): Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review* 53 (1), 69–105, 86. o.

⁶⁹ Dagher, Ruby (2018): 91. o.

⁷⁰ Uo.

megnyerésének elsődleges eszközeként, illetve a legitimitás általános percepciójának megteremtésében.

II.4. A lakosságcentrikus COIN-doktrína mint a konstruktivista államépítés eszköze?

Az Egyesült Államok hadserege által 2006-ban kiadott 3-24-es számú tábori kézikönyv a felkelésellenes műveletekről (*US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual 3-24*) a COIN „reneszánszának” alpművévé és egyben sokat vitatott forrásává vált. A kézikönyv nem szakított túl nagymértékben a COIN klasszikus szakirodalmával abban a tekintetben, hogy a lakosságcentrikus felfogást, valamint a „szívek és lelkek megnyerésének” tézisét ugyanúgy központi elemévé tette, mint a 20. században íródott klasszikusok többsége.

A kézikönyvben felvázolt stratégia rendkívül széleskörű. A felkelésellenes hadműveleteket ugyanis nem csupán a felkelők és a felkelésellenes haderő közötti katonai műveletekként értelmezi, hanem a felkelők által elnyomott lakosság ideáiért folytatott küzdelemként is.⁷¹ A dokumentum és az afganisztáni COIN-műveletek vizsgálatának elméleti kereteként tehát a konstruktivizmust határozom meg. Az FM 3-24 szerzői kísérletet tettek arra, hogy a felkelésellenes doktrínát mint egy (konstruktivista) állam- és nemzetépítési stratégiát prezentálják. A dokumentum természetesen nem explicit módon helyezi a COIN-műveletek lépéseit adott elméleti keretbe, hiszen elsődlegesen stratégiai célt szolgál. Néhány központi állítás vizsgálata azonban lehetőséget ad az elemző számára, hogy tágabb elméleti keretbe helyezze az ekkoriban kialakuló neoklasszikus COIN-doktrínát. A COIN új teoretikusai az állam- és nemzetépítés alapjául a hatékony kormányzás (*good governance*) elvét jelölték ki. Mivel a végső cél a lakosság legitimitással kapcsolatos percepcióinak befolyásolása, a felkelésellenes félnek fel kell ismernie a civil lakosság alapvető szükségleteit és azokat a „legitim sérelmeket, amelyeket a felkelők a saját

⁷¹ Kalyvas, Stathis, N. (2008): Review of The New U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual. *Perspectives on Politics* 6(2), 351–353. o.

támogatottságuk növelésére tudatosan felhasználnak”, majd a jó kormányzás kialakításával hatékony válaszokat kell adnia ezekre.⁷² A kézikönyv megemlíti, hogy egyes társadalmakban (pl. a teokratikus rendszerekben) összeolvad a vallás a politikával akkor, amikor a legitim hatalom kialakulásáról beszélünk.⁷³ Mégis alapvetően egy sajátos, túlnyomórészt a nyugati államokra jellemző felfogást tükröz az, ahogyan a legitimitás kérdésével kapcsolatban elsősorban a politikai megoldásokat hangsúlyozza („*resolving most insurgencies requires a political solution...*”).⁷⁴

Ez több szempontból is problematikus megközelítés. Amennyiben visszatérünk az állam- és nemzetépítés elméleti hátteréhez, láthatjuk, hogy a neoklasszikus COIN-doktrína alapvetése az a felfogás, miszerint a hadműveletek sikere végső soron attól függ, hogy sikerül-e megteremteni a legitimitás percepcióját a civil lakosság legalább egy bizonyos részében. Ezáltal a felkelésellenes doktrína mind elméletben, mind gyakorlatban a kormányzás javítását hangsúlyozza (többek között a felkelésellenes kormányzat és a különféle intézmények hatékonyabbá tétele által) mint ideális állam- és nemzetépítési mechanizmust. A neoklasszikus COIN-doktrína logikája alapján tehát amennyiben meg akarjuk nyerni magunknak a „szíveket és lelkeket”, akkor a jó kormányzás elvének gyakorlatban való alkalmazására kell törekednünk.⁷⁵ Ez a feltételezés magában foglalja azt is, hogy a neoklasszikus COIN-doktrína elsősorban az eljárási és a teljesítményalapú legitimitást tekinti a hatalom elsődleges forrásának. Felfedezhetünk viszont egy alapvető ellentmondást a doktrína ezen alapvetése, illetve a helyi viszonyok és társadalmi szerveződés alapjairól szóló elmélete között. A kézikönyv ugyanis egyrészt felvázol egy olyan, a felkelőkkel szembeni kompetitív állam- és nemzetépítési stratégiát, amely során – a felkelők sikeres

⁷² Amos, J. F. et al. (2007): The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, 18. o.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Fitzsimmons, Michael (2008): Hard Hearts and Open Minds? Governance, Identity and the Intellectual Foundations of Counterinsurgency Strategy. *Journal of Strategic Studies* 31(3), 337–365, 338. o.

kiiktatását követően – fejlett államokra jellemző struktúrák kialakítására törekszik.⁷⁶ Másrészt viszont a doktrína a lakosságcentrikusság középpontba helyezése által azt az alapvetően konstruktivista megközelítést is magában foglalja, mely szerint a lokális viszonyok szintjén formálhatók a társadalom által képviselt ideák, normák és közös meggyőződések.⁷⁷ A kézikönyv tehát a legitimitás megteremtését egyszerre tartja elsődlegesen helyi szinten értelmezendőnek (tehát ami a közös értékek és ideák mentén alakul ki), és hangsúlyozza azt is, hogy az egyedüli elfogadható végpontnak a jog uralmának kell lennie (ezzel kvázi a jó kormányzás és az eljárások mentén kialakuló legitimitás mellett foglalva állást).⁷⁸

A 3-24-es számú kézikönyv által is propagált neoklasszikus COIN-doktrínában tehát jelen van egy látszólag feloldhatatlan ellentét a politikai legitimitás forrásainak sajátos értelmezése és a „szívek és lelkek-megközelítés” háttérében húzódó konstruktivista felfogás között. Ennek az alapvető ellentmondásnak a feltárásához a következő fejezetben az afganisztáni felkelésellenes hadműveletek két esetét fogom elemezni az ország déli részén található Helmand tartomány példáján keresztül, amely a felkelők egyik bázisa, valamint az ország legveszélyesebbnek tartott területei közé tartozik. A két esettanulmány során a következőket fogom vizsgálni. A legitimitás percepciójának kialakítására tett kísérletek a Tartományi Újjáépítési Csoportok tevékenységének példáján keresztül Mardzsa városában; illetve a civil lakosság támogatásának megnyerését célzó intézkedések Babajiban, azaz annak a kérdése, hogy valóban párhuzamot vonhatunk-e a lakosság támogatásának kialakulása és a „szívek és lelkek” megnyerését célzó, a hatékony intézményi struktúrák kiépítésére vonatkozó intézkedések alkalmazása között.

⁷⁶ Kalyvas, Stathis, N. (2008): Review of The New U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, 351. o.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Gawthorpe, Andrew J. (2017): All Counterinsurgency is Local: Counterinsurgency and Rebel Legitimacy. *Small Wars & Insurgencies*, 28(4-5), 839–852, 845. o.

III. A COIN-doktrína elemzése Afganisztán Helmand tartományának példáján keresztül

A COIN-doktrína elméletének háttérében húzódó ellentmondások bemutatása után az alábbi fejezetben megkísérlem két esettanulmány mentén elemezni és igazolni a feltevést, miszerint a COIN mint állam- és nemzetépítési stratégia sikertelensége Afganisztánban visszavezethető arra, hogy képtelen volt azoknak a közös ideáknak, identitásnak és értékeknek a megteremtésére a helyi lakosságon belül, amelyek alapvető feltételei lettek volna a legitimként elfogadott hatalom megteremtésének. Ennek háttérében pedig a COIN-doktrína kettős természete áll. A „szívek és lelkek” megközelítés alapvetően egy adott közösség által vallott értékekre és normákra, valamint az identitásukra mint lokálisan formálható tényezőkre tekint, és ezt a gyakorlatban elsősorban a hatékony kormányzás elvével és a teljesítményalapú legitimitással kívánja befolyásolni. Azonban a lakosság legitimitás-percepciójának és támogatásának alakulása, valamint a „hatékony kormányzás” elve csupán gyengén kapcsolódnak egymáshoz.

III.1. Clear-hold-build: a COIN konstruktivista elemzése Afganisztán Helmand tartományában

Az alábbiakban két – a dél-afganisztáni Helmand tartományban végbement – esettanulmány mentén kísérlem meg igazolni a fentebb kifejtett feltevést. Ezek a következők: a 2010-es Mustarak-hadművelet, amelynek célja Mardzsa városának felszabadítása volt, valamint a 2009 és 2011 során végrehajtott COIN-műveletek Babaji városában. Mielőtt azonban rátérnék magukra az esetekre, szükséges tisztázni, hogy miért éppen Helmand tartományt, illetve ezt az időszakot választottam elemzésem tárgyának.

A Kabul városától délnyugatra fekvő Helmand tartomány az ország területileg legnagyobb tartománya és nem utolsósorban hagyományosan a tálib felkelők egyik központjának számít. A tartomány tehát mind a felkelők, mind a nyugati erők szempontjából kulcsfontosságú volt és talán azt sem túlzás állítani, hogy Afganisztán legveszélyesebb területéről beszélünk. Helmand kiemelkedő

szerepének hátterében számos ok állt: a terület nagysága, természeti adottságai, geopolitikai jelentősége, illetve a tartomány lakosságának igencsak kiszolgáltatott helyzete.⁷⁹ Az első ok a már említett területi nagyság volt. Mivel Helmand a legnagyobb tartomány, az egyes körzetek megszerzése is könnyebben megy. A katonai és biztonsági erők ugyanis kevésbé koncentráltan vannak jelen, mint például egy jóval kisebb területű tartományban. Helmand természeti adottságait tekintve is ideális terep. Egyrészt az év nagy részében meleg időjárás lehetővé teszi a felkelők számára a gyors és könnyű mozgást, valamint gyakorlatilag egész évben képesek végrehajtani hadműveleteket és ellenőrzés alatt tartani a lakosságot. Másrészt a terület klímája megfelelő az ópiumtermesztés szempontjából is, ami nagyban hozzájárul a tálib felkelők anyagi bevételeihez. A harmadik ok a tartomány geopolitikai jelentősége. Helmand ugyanis határos azzal a pakisztáni Beludzsisztán tartománnyal, amely a tálibok Quetta Shura nevű ágának bázisa.⁸⁰ Ez a határon átívelő kapcsolatrendszer lehetőséget ad a tálib felkelők számára, hogy utánpótláshoz jussanak, kiképzéseket tartsanak, megtervezzék hadműveleteiket stb. Végül pedig Helmand civil lakosságának rendkívüli mértékű kiszolgáltatottsága tökéletes helyzetet teremtett a felkelőknek arra, hogy feltűzeljék a kormányellenes érzéseket és egyúttal embereket szervezzenek be a lakosság köréből.

Az elemzés tárgyát adó esettanulmányok mind a 2009 utáni időszakra esnek (2009–11). Ennek egyrészt az az oka, hogy 2009-ben került sor az Obama-adminisztráció által az Afganisztánnal kapcsolatos stratégia revíziójára. A katonai áldozatok számának tartós növekedése (2005-ben 131, 2006-ban 191, 2007-ben 232, 2008-ban 295, 2009-ben 521 katona vesztette életét a nemzetközi koalíció soraiból⁸¹), a civilek elleni támadások emelkedése (amelyek több mint 2.000

⁷⁹ Noorzai, Najibullah & Miakhel Naqeebullah (May 31, 2016): 5 Reasons Why Helmand Matters to the Taliban. Will Kabul be able to thwart the Taliban from taking control of Helmand? (elérhető: <https://thediplomat.com/2016/06/5-reasons-why-helmand-matters-to-the-taliban/>, utolsó hozzáférés 2019.04.01.)

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Statista: Number of fatalities among Western coalition soldiers* involved in the execution of Operation Enduring Freedom from 2001 to 2019 (elérhető:

halálos áldozatot követeltek⁸²⁾ és a tálib felkelők növekvő aktivitása jól mutatják, hogy a 2009-es év az afganisztáni háború egyik legintenzívebb és leghalálosabb időszaka volt. Az Egyesült Államok új elnökeként Barack Obama elkötelezte magát az afganisztáni haderő számának növelése és egy új, hatékonyabb stratégia kialakítása mellett. Ennek megfelelően az év végén 30.000 főben jelölte meg a létszámemelés mértékét és ezzel egyidejűleg 2011 júliusát jelölte ki az amerikai csapatok kivonásának kezdeteként. Azonban nem csak emiatt jelentett egyfajta fordulópontot a 2009-es év az afganisztáni felkelésellenes műveletek szempontjából. Fontos események voltak még Stanley McChrystal tábornok menesztése és a novemberben tartott afgán elnökválasztás.

McChrystal 2009 júniusa és 2010 júniusa között töltötte be az amerikai, illetve a NATO-csapatok főparancsnoki posztját. Az ő nevéhez fűződött az afganisztáni COIN-stratégia „felélesztése” 2009-ben. A tábornok kifejezett célja volt ugyanis a kabuli kormány népszerűsítése az afgán lakosság körében, tehát egy igazán lakosságcentrikus és a legitim kormányzatot előtérbe helyező stratégiát képviselt. Bevezette a „bátor önmérséklet” (*courageous restraint*) elvét is, amely lényegében megtiltotta a szövetséges katonák számára, hogy tüzérségi vagy légi csapásokat mérjenek civil építményekre.⁸³ McChrystal céljai elérésének érdekében még csökkentette is a haderő számát néhány kevésbé népes területen, amit aztán a nagyobb és sűrűbben lakott települések védelmére, illetve az afgán kormány népszerűsítésére használt fel.⁸⁴ Ennek a megközelítésnek (amely a *'government in a*

<https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/>, utolsó hozzáférés 2019.04.02.)

⁸² United Nations Assistance Mission in Afghanistan (January 2010): Afghanistan. Annual Report On Protection of Civilians In Armed Conflict, 2009. UNAMA Human Rights: Kabul (elérhető:

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilian_2009_report_english_1.pdf, utolsó hozzáférés: 2019.04.02.)

⁸³ Neville, Leigh (2015): The British Army in Afghanistan 2006-14: Task Force Helmand. Osprey Publishing: Oxford & New York 38. o.

⁸⁴ McGreal, Chris & Boone, Jon (Sep 24, 2009): US launches new Afghan counterinsurgency strategy. The Guardian (elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2009/sep/24/us-adopts-new-afghan-plan>, utolsó hozzáférés 2019.04.02.)

box néven vált ismertté⁸⁵) volt az egyik „főpróbája” a 2010 során végbement Mustarak-hadművelet, amit az alábbiakban részletesen is elemezni fogok. A tábornoknak végül azonban távoznia kellett, miután egy interjú során becsmérő szavakkal illette az amerikai kormányzat egyes tagjait. Obama ezek után azt a David Petraeust nevezte ki afganisztáni főparancsnoknak, akinek a nevéhez köthető a már többször említett 2006-os kézikönyv a COIN-műveletekről. Petraeus 2010 és 2011 júliusa között volt főparancsnok és bár elődjéhez hasonlóan elméletben ugyanúgy a „szívek és lelkek megközelítést” képviselte, később mégis számos kritika érte azért, mert irányítása alatt például jócskán megnőtt az amerikai légitámadások száma, ez pedig végső soron a civil áldozatok számának növekedéséhez vezetett.

Az augusztusi afgán elnökválasztás is fontos eseménye volt a 2009-es évnek. A választás Hamid Karzai győzelmével zárult, aki így másodjára nyerte el az elnöki posztot. A választást abból a szempontból fontos megemlíteni, hogy azt a lakosság részéről általános bizonytalanság jellemezte, illetve a rendkívül rossz biztonsági helyzet miatt sokan eleve nem tudtak részt venni a szavazásban. Mindemellett a szavazás eredménye is erőteljesen megkérdőjelezhető volt, hiszen mint utólag kiderült, Karzai a szavazatoknak csak 49,67 százalékát nyerte el. Egyik jelölt sem szerezte meg tehát a szavazatok több mint 50 százalékát. Így végül novemberre második fordulót írtak ki, amely során viszont Karzai ellenfele, a korábban külügyminiszter Abdullah Abdullah visszalépett és így Karzait kiáltották ki győztesnek. Az eredmény és a választás problémái pedig csak további okot adtak a Karzai-adminisztráció legitimitásának megkérdőjelezésére. Ez pedig a szövetséges erők számára is kellemetlen volt, hiszen a választás körüli problémák többek között a nyugati erők inkompetenciájára is rámutattak.

⁸⁵ Cohen, Michael A. (2010): The Myth of a Kinder, Gentler War. *World Policy Journal* 27(1), 75–86. Project MUSE. 84. o. (elérhető: muse.jhu.edu/article/379144, utolsó hozzáférés 2019.04.03.)

A két elemzett eset kiválasztásának végső szempontja pedig az volt, hogy a szövetséges erőknek ugyan *ideiglenesen* sikerült megnyerniük a civil lakosság támogatását, ez önmagában mégsem jelentette azt, hogy nőtt volna az afgán kormányzat legitimitása vagy tartósan sikeresnek tekinthetők voltak ezek a hadműveletek (pár évvel később mind Mardzsába, mind Babaji térségébe sikerrel tértek vissza a tálib felkelők⁸⁶). A COIN-doktrína 'clear, hold and build' megközelítésével párhuzamot vonva (ez lényegében arra a folyamatra utal, amely során egy adott területet először megtisztítanak a felkelőktől, majd megnyerik a lakosság támogatását a kormányzat iránt, mindeközben távol tartva a felkelőket) tehát az elemzett esetekben ugyan valamilyen mértékben megtörtént az adott területek felszabadítása és a lakosság ideiglenes támogatásának elnyerése, azonban az elméletben a 'build' fázissal jelzett legitimitás megszilárdításának sikere elmaradt.

III.2. Az elemzés módszertana

Elemzésemhez a nemzetközi kapcsolatok konstruktivista megközelítésének gyakran alkalmazott módszerét, a folyamatkövetést (*process tracing*) fogom alapul venni. A folyamatkövetés mint kutatási módszertan mára elterjedtté vált a társadalomtudományok terén és számos konstruktivista jellegű elemzésben megjelenik. Az alapvetően kvalitatív jellegű módszer lényege, hogy bizonyos folyamatok elemzése által kísérel meg ok-okozati összefüggéseket magyarázni, illetve feltárni az egyes mechanizmusok és köztes lépések szerepét a vizsgált esemény végkimenetelében.⁸⁷

A folyamatkövetés a felkelések és a polgárháborúk elemzésére is alkalmas módszer lehet, hiszen képes túllépni a pusztán statisztikai jellegű adatokon és

⁸⁶ Rasmussen, Sune E. (August 3, 2017): The war America can't win: how the Taliban are regaining control in Afghanistan. The Guardian (elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/03/afghanistan-war-helmand-taliban-us-womens-rights-peace>, utolsó hozzáférés 2019.04.05.)

⁸⁷ Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (2015): Process tracing: From philosophical roots to best practices in Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (szerk): Process Tracing. From Metaphor to Analytic Tool. Cambridge University Press: Cambridge 6. o.

megvizsgálni az olyan szubnacionális folyamatokat, amiknek például szerepük van egy adott konfliktus kitörésében, a felkelők és a civil lakosság viszonyának alakulásában vagy a polgárháború végkimenetelében.⁸⁸ Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy ennek ellenére a módszernek megvannak a maga korlátai az ilyesfajta konfliktusok elemzése során. A folyamatkövetés egyrészt nem feltétlenül ad teljes mértékben hiteles és bizonyító erejű képet a szubnacionális folyamatok jelentőségéről. Például már az is torzíthatja a kutatás eredményét, ha az elemző túlreprezentálja azokat az egyéneket, akik valamilyen oknál fogva – például érzelmeik befolyásolása miatt – részt vettek egy adott felkelésben.⁸⁹ Emiatt felhozható az az érv, hogy a módszer eleve nem tesz eleget annak a kritériumnak, amit Bennett és Checkel kézikönyvükben a módszertan egyik „jó gyakorlatként” azonosítottak: a meggyőző erejű folyamatkövetés jó, azonban nem minden jó folyamatkövetés rendelkezik meggyőző erővel.⁹⁰ Ez az ellentmondás rámutat a folyamatkövetés ebben a kontextusban való alkalmazásának másik nehézségére. Egy konfliktuson átesett ország vagy egy éppen zajló felkelés/polgárháború rendkívül nehéz környezetet teremthet az elemző számára. A helyzetből adódóan számolnia kell például az interjúalanyok hiányos emlékeivel, a fizikai veszéllyel, a terepkutatás elvégzésének nehézségeivel stb.⁹¹ Elemzésem szempontjából mégis a folyamatkövetés módszerét tartom megfelelőnek, hiszen – még ha nem is képes átfogó és teljes mértékben pontos képet adni a civil lakosság, a felkelők és a felkelésellenes erők közötti viszonyról és az egyes szereplők percepcióiról – a módszer által lehetséges azonosítani bizonyos általánosabb mechanizmusokat.

Mivel elemzésem középpontjában a legitimitás percepciójának alakulása és a lakosságcentrikus COIN-doktrína közötti kapcsolat áll, a folyamatkövetés módszerén belül két olyan alapvető mechanizmus mentén vizsgálódom, amelyeknek szerepük van az identitásformálásban, a mozgósításban, illetve a

⁸⁸ Lyall, Jason (2015): Process tracing, causal inference, and civil war in Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (szerk): Process Tracing. From Metaphor to Analytic Tool 186–187. o.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Bennett & Checkel (2015): Process tracing: From philosophical roots to best practices 21. o.

⁹¹ Lyall, Jason (2015): Process tracing, causal inference, and civil war 204. o.

legitimitásért folytatott küzdelemben. Ezeket a mechanizmusokat Doug McAdam, Sidney Tarrow és Charles Tilly a társadalmi mozgalmakkal foglalkozó *Dynamics of Contention* című könyvükben a következőkként határozták meg: közvetítés (*brokerage*), illetve diffúzió vagy szétszórás (*diffusion*). Közvetítés alatt azt a mechanizmust értjük, amely során két vagy több, egymáshoz korábban nem kapcsolódó oldalt/szereplőt egy harmadik, közvetítő tevékenységet ellátó aktor összekapcsol.⁹² A mechanizmus lényege tehát, hogy a közvetítő szerep mentén olyan új percepciók és nézetek alakulhatnak ki a célzott szereplőkben, amelyek által a politikai kötődés új alapokra helyeződhet.⁹³ A diffúzió vagy szétszórás pedig az a mechanizmus, amely az új ideák terjesztését jelenti a szociális kapcsolatokon keresztül.⁹⁴ Utóbbi szintén hatékony eszköze lehet az adott közösségen belüli ideák és a közös meggyőződés befolyásolásának.

III.3. Esettanulmányok

Az esettanulmányok vizsgálata előtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a fentiekben felvázolt konstruktivista jellegű folyamatkövetés módszerén belül a legátfogóbb képet természetesen az elemző által a civil lakossággal és a felkelésellenes erők különböző szintjeinek szereplőivel készített helyszíni interjúk alapján lehetne felvázolni. Az ilyen adatok hiányában az alábbi elemzés legfőképp más szerzők által készített helyszíni interjúkra és tanulmányokra, valamint az egyes esetekről szóló elemzésekre, cikkekre és egyéb online található forrásokra támaszkodik.

III.3.1. A Mustarak-hadművelet és Mardzsa felszabadítása (2010)

A Mustarak-hadműveletre 2010 februárjában került sor. A körülbelül 15.000 fő részvételével induló hadművelet célja Helmand tartomány Mardzsa városának

⁹² McAdam, Doug, Tarrow, Sidney & Tilly, Charles (szerk.) (2001): *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press: Cambridge

⁹³ Pampinella, Stephen (2012): *Hegemonic Competition in Intrastate War: The Social Construction of Insurgency and Counterinsurgency in Iraq's al-Anbar Province*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(2), 95–112, 97. o.

⁹⁴ Uo.

felkelőktől való megtisztítása volt. Az offenzíva azonban nem csak a szövetséges katonák jelentős létszáma és stratégiai fontossága miatt kapott a nemzetközi sajtóban is kiemelt figyelmet, hanem azért is, mert a Mustarak-hadművelet a COIN-doktrína egy újfajta megközelítésének élesben való bevetését is jelentette. Ez nem más volt, mint az Afganisztán-stratégia 2009-es revíziója utáni *'government in a box'* megközelítés, amelynek bevezetése a korábban már említett McChrystal tábornok nevéhez fűződött. A tábornok azóta méltán híressé vált szavai szerint a szövetséges csapatok a felszabadítás után készek voltak egy már „komplett” kormányzatot felállítani a felkelőktől megtisztított városba („*We've got a government in a box, ready to roll in...*”⁹⁵). Az amerikai katonai vezetés célja tehát kifejezetten az volt, hogy Mardzsában megszilárdítsák a kabuli központi kormányzat legitimitását helyi képviselők és tanácsadók kihelyezésén keresztül. Ehhez összeállítottak egy nagy létszámú afgán adminisztrációt, illetve egy kormányzót is kijelöltek (nem utolsósorban pedig a szövetséges erők mellett afgán erőket is bevetettek).⁹⁶ A központi kormányzat támogatásának megerősítésére az egyik legfontosabb eszköz az úgynevezett Tartományi Újjáépítési Csoportok (*Provincial Reconstruction Team – PRT*) bevezetése volt. Az alapvetően katonai vezetők, fejlesztési szakemberekből és diplomatákból álló egységeket a helyi szintű kormányzás javításának érdekében hozták létre (már 2002-től kezdődően). Ennek elsődleges eszközei a segélyezés és különféle fejlesztési projektek voltak. A COIN-doktrína „szótára” szerint a cél tehát a helyi közösségekkel való közvetlen együttműködés által a szívek és lelkek megnyerése volt. A PRT-k tehát a közvetítési mechanizmus klasszikus példái, hiszen a helyi vezetők, a szövetséges erők, a központi kormányzat képviselői és a helyi lakosság közötti együttműködésért voltak felelősek.⁹⁷ A Mustarak-hadművelet eredményei azonban meglehetősen csekélyek voltak e téren. Pusztán a beruházási oldalt

⁹⁵ Filkins, Dexter (February 12, 2010): Afghan Offensive is New War Model. The New York Times (elérhető: <https://www.nytimes.com/2010/02/13/world/asia/13kabul.html>, utolsó hozzáférés 2019.04.07.)

⁹⁶ Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 82–110, 95. o.

⁹⁷ Uo.

nézve az infrastruktúra kiépítése, a fejlesztési projektek és az egyéb szolgáltatások terén ugyan viszonylag jól teljesítettek a PRT-k, viszont a helyi kormányzás megerősítése és a lakosság tartós támogatásának elnyerése már sokkal problémásabbnak bizonyult és jóval kevésbé volt eredményes. Sőt, egy 2012-ben megjelent tanulmány szerint az afgán civilek túlnyomó része a fejlesztési projektekről következetesen negatívan beszélt, ahelyett, hogy azok bármiféle pozitív percepciókat eredményeztek volna.⁹⁸ Mi volt az oka tehát, hogy nem sikerült megnyerni a helyi közösség tagjainak „szívét és lelkét”? Az alábbiakban alapvetően erre a kérdésre kísérlek meg választ találni.

A PRT-k tevékenysége és a hatékony kormányzat felállítására tett kísérlet a közvetítés és a diffúzió mechanizmusának különös dinamikáját eredményezte a lakosság, a felkelésellenes oldal és a felkelők között Mardzsában. Először is a szövetséges erők kísérletet tettek arra, hogy demonstrálják, a helyi kormányzat (és ezáltal a kabuli központi kormány) „képes egy jobb jövőt biztosítani az emberek számára, mint a felkelők”.⁹⁹ Tehát a cél annak az ideának a terjesztése volt, hogy a civil lakosság jobban jár, ha átáll a felkelésellenes erők oldalára. Ennek érdekében olyan konkrét fejlesztési projektek kivitelezésébe kezdtek, mint például egy új városközpont kiépítése, új utak, iskolák, egészségügyi központok stb. Így például beszámolók szerint már 2010 márciusára körülbelül 4.000 mezőgazdasági támogatási csomagot osztottak ki annak a 2.000 gazdának, akiket a máktermesztés helyett a legális mezőgazdasági tevékenységek irányába tereltek.¹⁰⁰ A McChrystal által előterjesztett új stratégia azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ugyanis a lakosságon belül nem volt megfigyelhető a

⁹⁸ Fishstein, Paul & Wilder, Andrew (2012): *Winning Hearts and Minds? Examining the Relationship between Aid and Security in Afghanistan*. Feinstein International Center. Tufts University: Boston 3. o.

⁹⁹ Jackson, Colin (2014): *Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit* in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective*, 82–110, 95. o.

¹⁰⁰ Ruggiero, Frank (May 6, 2010): *The Meaning of Marjah: Developments in Security and Stability in Afghanistan*. Prepared Statement of Frank Ruggiero US Senior Civilian Representative, Regional Command-South, US Department of State. Testimony before the Senate Foreign Relations Committee 6–7. o. (elérhető: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/RuggieroTestimony100506a.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.08.)

kormányzathoz való szorosabb kötődés a projektek hatására. A déli és délnyugati tartományokban jellemzően magas volt (a válaszadók több mint negyede) azoknak a száma, akik összességében negatívan értékelték a helyi kormányzati szereplők munkáját (azonban ehhez hozzá kell tenni, hogy ennek ellenére is magasabb volt a támogatottság, mint a korábbi években).¹⁰¹ Ennek hátterében leginkább olyan okok álltak, mint az egyenlőtlen elosztás percepciója, a helyi törzsi alapon való szerveződés sajátosságai és a lakosság sérelmeinek felkelők általi kihasználása. Ezek alaposabb vizsgálata mind rámutat a COIN-doktrína mint (konstruktivista) állam- és nemzetépítési eszköz problémáira.

Az első felmerülő probléma a stratégiát illetően a projektek eredményeinek egyenlőtlen eloszlása volt, legalábbis a helyi lakosság véleménye szerint. Visszatérő nézet volt, hogy egy másik régiónak, törzsnek, településnek vagy akár egyes egyéneknek több jutott, mint másoknak.¹⁰² Még ha ez nem minden esetben is volt igaz, a felkelésellenes oldalnak nem sikerült felismerni azt, hogy a szívek és lelkek megnyerése ebben a környezetben egy „zéró összegű játszma”, hiszen a rendkívül nehéz körülményeknek kitett közösségek is így tekintettek a segélyezésre és a fejlesztési projektekre.¹⁰³ Tehát már önmagában ez sokszor lehetetlenné tette azt, hogy kialakuljon a kormányzati oldal iránti támogatás.

Az elosztással kapcsolatos általános elégedetlenség magában hordozta egy, a diffúzió kategóriájához sorolható mechanizmus felerősödését. A felkelők számára ugyanis ezek a sérelmek lehetőséget adtak azon ideák elterjesztésére, hogy a szövetséges erők, illetve az afgán kormány és képviselői valójában manipulatívak és önös érdekeiket követik.¹⁰⁴ A *'government in a box'* stratégiája

¹⁰¹ Tariq, Mohammad O., Ayoubi, Najla & Haqbeen, Fazel R. (2010): Afghanistan in 2010. A Survey of the Afghan People. The Asia Foundation: San Francisco 80. o. (elérhető: <https://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2010survey.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.08.)

¹⁰² Fishstein, Paul & Wilder, Andrew (2012): Winning Hearts and Minds? Examining the Relationship between Aid and Security in Afghanistan 42. o.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 82–110, 98. o.

tehát hozzájárult a civil lakosság, a kormányzat képviselői és a COIN-t megvalósító szövetséges erők interakcióinak, valamint az ezeknek alapot adó mechanizmusoknak a sajátos alakulásához. A COIN-műveletet végrehajtók célja elsődlegesen a helyi közösség arról való *meggyőzése* volt, hogy a helyi kormányzat jobb alternatívákat képes nyújtani, mint a felkelők. Ez (a fejlesztési projekteken és a segélyezésen túl) alapvetően a helyi törzsi és/vagy vallási vezetőkkel való interakciókban, a kabuli kormány kihelyezett képviselőinek aktív támogatásában és a politikai részvétel ösztönzésében, hirdetésében merült ki.¹⁰⁵ A kihelyezett képviselők munkája, illetve a kormányzat népszerűsítése viszont szintén nehézségekbe ütközött. Például eleve problémát jelentett az, hogy Mardzsa, illetve Helmand tartomány egészének kifejezetten veszélyes volta miatt eleve nem sokan voltak hajlandók vállalni ezt a feladatot azok közül az afgán hivatalnokok közül, akik rendelkeztek a megfelelő kvalitásokkal.¹⁰⁶ A segélyezés egyenlőtlen eloszlásának percepciója pedig tovább csökkentette a kormányzat legitimitását. Ez az alapvető elégedetlenség beindította azt a mechanizmust, amely által a felkelők aktívan építeni tudtak a helyi közösség percepcióira. Jó példa volt erre a máktermesztéssel kapcsolatos dilemma. Amíg a szövetséges erők és a kormányzat képviselői számára kulcsfontosságú lett volna a máktermesztés minél nagyobb mértékű felszámolása (hiszen ebből származott a tálib felkelők bevételeinek túlnyomó része), addig a „szívek és lelkek-megközelítésre” alapozva ez mégis kockázatos volt a lakosság potenciális elidegenedése miatt. Ez egyrészt lehetőséget adott a tálib felkelőknek arra, hogy biztosítsák a lakosságot afelől, hogy ők képesek megfelelő védelmet adni nekik és csakis az ő segítségükkel lesznek képesek újra földhöz jutni.¹⁰⁷ Másrészt

¹⁰⁵ Jackson, Colin (2014): 93. o.

¹⁰⁶ Ruggiero, Frank (May 6, 2010): The Meaning of Marjah: Developments in Security and Stability in Afghanistan. Prepared Statement of Frank Ruggiero US Senior Civilian Representative, Regional Command-South, US Department of State. Testimony before the Senate Foreign Relations Committee 5. o.

¹⁰⁷ Fishstein, Paul & Wilder, Andrew (2012): Winning Hearts and Minds? Examining the Relationship between Aid and Security in Afghanistan 39. o.

fennállt annak a veszélye, hogy az elsődleges bevételi forrásukat elvesztő civileknek nem marad más választása, mint csatlakozni a felkelők csoportjához.

A helyi közösségi és törzsi szerveződés sajátosságai szintén fontos tényezők voltak a lakosság támogatásának és percepcióinak alakulásában. A stabilizációs kísérlet során megfigyelhető volt, hogy a fejlesztési segélyezés és a biztonság közötti kapcsolat igencsak törékeny.¹⁰⁸ Egy 2010 márciusában készült felmérés szerint például a fejlesztési projektektől várt pozitív hatásokat aláasta a lakosság valódi igényeinek felületes ismerete. Így a helyi közösségben igen magas volt azoknak a száma (a tanulmány alapján 59%), akik úgy gondolták, hogy a szövetséges erők jelenléte ellenére is valószínű, hogy a tálibok vissza fognak térni a térségbe és gyakorlatilag minden marad a régiben.¹⁰⁹ Ehhez nagyban hozzájárult a kormányzati képviselők már említett megkérdőjelezhető kvalitása a munkára (az eleinte kinevezett körzetért felelős kormányzó például évek óta Németországban élt és egyáltalán nem volt tisztában a Mardzsában uralkodó körülményekkel, így rendkívül népszerűtlen volt és ez végül a leváltásához is vezetett¹¹⁰). Ezáltal nem csak a felkelők és a felkelésellenes szereplők között folyt harc a legitimitásért különféle eszközökkel, hanem a helyi vezetőknek is fontos szerep jutott. Jól mutatja ennek fontosságát az a tény, hogy a felkelésellenes erőknek is gyakran a velük való egyezkedésre kellett szorítkozniuk. Tehát egy stabil, a lakosság számára alapvető szolgáltatásokat ellátni képes és nem melleleg a kabuli központi kormányt képviselő adminisztráció és az ehhez tartozó intézmények kiépítésének terve nagymértékben támaszkodott a számottevő hatalommal rendelkező lokális vezetőkkel kötött megállapodásokra. Azaz a szövetséges erőkhöz hasonlóan a helyi vezetők is rendelkeztek egyfajta közvetítő szereppel. Ugyanakkor – ami a kormányzat legitimitásának percepciója

¹⁰⁸ Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 82–110, 95. o

¹⁰⁹ The International Council on Security and Development (March 2010): Operation Moshtarak: Lessons Learned 2. o. (elérhető: <https://smallwarsjournal.com/documents/moshtarak1.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.)

¹¹⁰ Foust, Joshua (March 2, 2010): The Next Battles for Marjah. The New York Times (elérhető: <https://www.nytimes.com/2010/03/03/opinion/03foust.html>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.)

szempontjából kiemelten fontos lett volna – épphogy a kormány képviselői voltak kihagyhatók a tárgyalási folyamatokból. Ennek érdekes módon az is volt az oka, hogy az Újjáépítési Csoportok jelenléte és munkája önkéntelenül is a kormányzat képviselői és a szövetséges erők intézményei közötti, a legitimitásért folyó küzdelemhez vezetett, hiszen párhuzamos kormányzási struktúrák alakultak ki.¹¹¹ A helyi képviselők eleve csekély legitimitását tehát részben ez a tényező is aláásta.

A fentiekből tehát egyrészt látható, hogy a Mustarak-hadművelet és McChrystal tábornok új COIN stratégiája csekély eredményeket tudott felmutatni a lakosság szívének és lelkének megnyerése terén. Ezt véleményem szerint a következő főbb tényezőkre vezethetjük vissza, amelyek visszamutatnak a COIN-doktrína sajátos legitimitás-értelmezése és a szívek és lelkek megnyerését övező konstruktivista felfogás közötti ellentmondásra is, valamint a doktrína gyakorlatban való alkalmazásának nehézségeire. A Mustarak-hadművelet elsősorban rámutatott arra, hogy a lakosságcentrikus COIN-doktrína azon feltevése, miszerint a támogatás elnyeréséhez és a legitimitás percepciójának megszilárdításához elsősorban a „hatékony kormányzás” elvét szükséges alkalmazni, a gyakorlatban korántsem vezetett a lakosság tartós elköteleződéséhez. Ennek hátterében a lakosság már említett nézete állt, miszerint a pénzbeli és egyéb juttatásokra zéró összegű játszamként tekintettek. Tehát amíg a stratégia által rövid távon akár javítani is lehetett a helyi közösség helyzetén, addig a lojalitás csak lazán kapcsolódott az anyagi helyzethez.¹¹² Az olyan tényezők, mint például az egyenlőtlen elosztás percepciója, arra ösztönözték a lakosságot, hogy más forrásokhoz forduljanak (például a helyi vezetőkhöz), megkerülve ezzel a szövetséges erőkkel vagy a kormányzati

¹¹¹ Wilton Park Reports (March 2010): Report on Wilton Park Conference 1022 ‘Winning ‘Hearts and Minds’ in Afghanistan: Assessing the Effectiveness of Development Aid in COIN Operations’ 11–14 March 2010, 14. o. (elérhető: <https://www.wiltonpark.org.uk/wp-content/uploads/wp1022-report.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.)

¹¹² Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 82–110, 101. o.

képviselőkkel való egyezkedést. Ez abból is következett, hogy a helyi kormányzatot képviselők rendelkeztek tulajdonképpen a legkevesebb közvetítői és meggyőző erővel. A korlátozott szerep miatt tehát a helyi közösség számára a kormányzati oldal nem rendelkezett olyan legitimitással, amely alapot adott volna arra, hogy bármiféle szükségét érezzék az iránta való elköteleződésnek.¹¹³ Ezt pedig csak tovább erősítette a felkelők befolyása miatti félelem, illetve az előbbiek kísérletei a lakosság sérelmeinek kihasználására és befolyásolásukra.

A második probléma, amely jól látható Mardzsa felszabadításának példájából, a COIN szívek és lelkek-megközelítésének háttérében húzódó legitimitás-felfogás és a premodern (törzsi, vallási) identitások mentén szerveződő közösségek percepciói közötti ellentét. A legitimitás második fejezetben felvázolt lehetséges forrásaihoz visszatérve (közös ideákból eredő; teljesítményalapú; eljárási) megállapíthatjuk, hogy a Mustarak-hadművelet során alkalmazott stratégia mindenekelőtt a teljesítményen alapuló legitimitást tartotta szem előtt. Eszerint a megközelítés szerint tehát a politikai legitimitás igénye a hatékony intézményeken és kormányzáson alapul. Amennyiben visszaemlékezünk a lakosságközpontú COIN-doktrína azon feltevésére, miszerint a felkelések kitörése mögött alapvetően az igények teljesítésének hiányában kialakuló elégedetlenség, frusztráció közös érzése áll (15. o.), akkor nem meglepő, hogy a szövetséges erők ennek az effektív intézményi háttérnek a megteremtésében látták a megoldást. Miért volt ennek ellenére is meglehetősen spontán és változó a lakosság támogatása, illetve hozzáállása a segélyezéshez, a fejlesztési projektekhez?

A stratégia egyrészt nem vette figyelembe kellő mértékben azt, hogy az elszenvedett sérelmekkel és veszteségekkel küzdő közösség valószínűleg sokkal inkább hajlamos törzsi és helyi viszonyok mentén cselekedni, mintsem egy valamivel feljebb álló, nemzeti szinten.¹¹⁴ A valódi helyzetet kevésbé ismerő

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ Bokhari, K., Zeihan, P. & Hughes, N. (February 16, 2010): The Meaning of Marjah. Stratfor On Geopolitics (elérhető: <https://worldview.stratfor.com/article/meaning-marjah>, utolsó hozzáférés 2019.04.11.)

képviselők kihelyezése, illetve a formális struktúrák kiépítése tehát önmagában nem valószínű, hogy képes befolyásolni a helyi erőviszonyokat, amelyek eleve mélyen gyökereznek a közösségben (példa erre a máktermesztés felszámolására tett kísérlet). Továbbá mivel a körülmények arra sarkallják a lakosságot, hogy javaikat maximalizálják, rendkívül nehéz megállapítani, hogy éppen csak önös érdekből fejezik ki támogatásukat a felkelésellenes oldal iránt vagy valóban változtak az ideák és percepciók (ez magyarázatot adhat arra is, hogy míg az egyik felmérés szerint Helmandban is tartósan nőtt azoknak a száma, akik alapvetően elégedettek voltak a kabuli kormányzat teljesítményével, addig egy másik sokkal negatívabb véleményeket mutat). Nem utolsósorban pedig a bizonytalanság és a háborús helyzet miatt a formális struktúrákhoz való fordulás esélye elenyésző, hiszen sok esetben a valódi védelmet a személyes lojalitás alapján és patrónus-kliens kapcsolatoktól várják a szereplők.¹¹⁵ Az a (weberi megnevezésével élve) legális-rationális legitimitás, amelynek ideája a mardzsai stratégia hátterében is húzódott, tehát önmagában nem képes kielégítő válaszokat adni egy olyan helyzetre, amelyben a premodern identitások alapvetően határozzák meg a társadalmi viszonyokat. Továbbá az is elmondható, hogy a fejlesztési projektek, illetve a hatékony kormányzás nevében tett intézkedések és a lakosság támogatásának alakulása között csak gyenge ok-okozati viszony volt feltételezhető.

III.3.2. A Párduckarom-hadművelet és a brit COIN-műveletek Babaji térségében (2009–11)

Második esettanulmányként a 2009-ben kezdődő brit offenzívát fogom elemezni. Ezen belül is a Babaji térségében végrehajtott felkelésellenes tevékenységekre fogok koncentrálni, amelyek a térség 2009-2011 közötti felszabadítása után mentek végbe. A brit alakulat tapasztalatai több szempontból is érdekes elemzési alapot adnak. Először is Babaji (amely Helmand tartományi

¹¹⁵ Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 82–110, 103. o.

központjának, Lashkar Ghának egyik külvárosi része) a műveleti szinten kifejezetten sikeres példája volt az afganisztáni COIN-műveleteknek. A térséget ugyanis 2010 végére, illetve 2011 elejére sikerült megtisztítani a tálib felkelőktől és megszilárdítani a felkelésellenes erők jelenlétét.¹¹⁶ Ez tehát azt is jelentette, hogy sikerült megnyerni a lakosság támogatását mind a közvetítés, mind a diffúzió mechanizmusán keresztül. Ahogyan az elemzésből látszani fog, ez azonban – ahogy azt Mardzsa példáján is láthattuk – nem vezetett a lakosság percepcióinak tartós megváltoztatásához, illetve a preferenciáiknak a kormányzat támogatásának irányába való eltolódásához. A műveleti szinten elért eredményeket tehát nem sikerült átemelni egy magasabb, stratégiai, illetve politikai jellegű sikerre.¹¹⁷ Ahogyan arra elemzésem során rá fogok mutatni, az ennek hátterében álló okok meglehetősen hasonlóak voltak, mint a McChrystal tábornok nevével fémjelzett stratégiánál. Az eset másrészt rámutat arra a tényezőre is, amelyet a COIN-doktrínával foglalkozó szakirodalomban általában a modern COIN-műveletek egyik legelső kritikájaként szokás azonosítani. Ez nem más, mint a múltbéli sikeres felkelésellenes hadműveletek okainak félreértelmezése, illetve a COIN szakértőinek „szelektív memóriája”. Különösen igaz ez a brit haderő esetében, hiszen a „szívek és lelkek megnyerése” is a brit történelmi tapasztalatokhoz köthető. Röviden tehát kitérek a brit felkelésellenes hagyomány szerepére is.

A brit haderő egyik legnagyobb afganisztáni bevetése 2009 júniusában kezdődött. A Párdukarom fedőnevű (*Operation Panther's Claw*) hadművelet célja Helmand úgynevezett „zöld zónájának” felkelőktől való megtisztítása volt, nem utolsósorban azért is, hogy az ottani lakosság szavazni tudjon az augusztusi elnökválasztáson. Ez a terület lényegében a tartomány központja, Lashkar Gah

¹¹⁶ United Kingdom Ministry of Defense (31 January, 2011): Taliban flee without a shot as 2 SCOTS and Afghan troops clear Helmand village (elérhető: <https://www.gov.uk/government/news/taliban-flee-without-a-shot-as-2-scots-and-afghan-troops-clear-helmand-village>, utolsó hozzáférés 2019.04.13.)

¹¹⁷ Evans, Ryan (2014): "The Population is the Enemy": Control, Behaviour, and Counterinsurgency in Central Helmand Province, Afghanistan in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective*, 257–277, 267. o.

és a tőle északra fekvő Gereshk városa közötti részt jelentette, amely a tálibok egyik fontos bázisának számított. A hadművelet első két fázisában (2009 júniusa és júliusa között) a britek tartósan nyomultak előre a zóna déli része felé. A július végén kezdődő harmadik fázisban került sor Babaji térségének bevételére. Annak ellenére azonban, hogy többször is bejelentették, hogy a térség biztonsága megszilárdult és a beavatkozás sikeres volt (először 2009 júliusának végén, majd további harcok után Gordon Messenger brit tábornok 2010 elején szintén úgy ítélte meg, hogy Babaji végre „visszatér a normalitás útjára”¹¹⁸), végül csak 2011 elejére sikerült valóban átvenni az irányítást a térségben.

Így maga a harc három nagyobb szakaszra volt bontható. Elsőként a 2009 júliusa utáni időszakra, amikor ugyan a Párduckarom hadművelet nyomán sikerült kiiktatni a felkelőket, jelentős javulást mégsem nem sikerült elérni. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy Babaji megtartásáért (azaz a stratégia 'hold' fáziséért) már nem a brit különítmény és az egyéb szövetséges csapatok voltak felelősek, hanem átruházták a feladatot az afgán biztonsági erőkre. Utóbbiak viszont többnyire sikertelenek voltak és gyakorlatilag újra heves harcok alakultak ki (főleg annak a vonalnak a mentén, amelyet még a britek építettek ki és a csapatok fő utánpótlási, szállítási útvonalát jelentette). Másrészt a lakosság sem igazán támogatta a felkelésellenes erőket, hiszen amíg az utóbbiak is a saját biztonságukért harcoltak, addig a civil lakosság nem érezte úgy, hogy bármivel több védelmet tudnának nyújtani nekik, mint bárki más.¹¹⁹

A második szakaszban (2010 őszétől kezdve) az újabb brit műveletek során a szövetséges erők megnövelt létszámban tértek vissza a térségbe, többek között azzal a céllal, hogy felkészítsék az afgán fegyveres erőket arra, hogy a későbbiekben már saját maguk is sikeres műveleteket tudjanak végrehajtani a térségben. Ebben a szakaszban az intenzív harcok során a lakosság egyre inkább a szövetséges és az afgán biztonsági erőket kezdte el támogatni.

¹¹⁸ Uo.

¹¹⁹ Uo.

A harmadik szakaszban (2010 végére, illetve 2011 elejére) Babaji térségében sikerült megszilárdítani a szövetséges ellenőrzést és láthatólag a lakosság támogatása is lényegesen eltolódott a felkelésellenes erők irányába. Az ideiglenes siker ellenére azonban a brit haderő számára rendkívüli kihívást jelentett Helmand „zöld zónájának” megtartása. Sőt Babaji térségén kívül valójában a zóna többi részét nem is igazán sikerült megtisztítani és megtartani, azaz a tálib felkelők rendre vissza tudtak szivárogni a területekre (rendszerint éjszakai rajtaütések formájában).¹²⁰ Azt pedig, hogy a műveleti szinten elért sikereket nem sikerült kiterjeszteni a zóna egészére, illetve egy magasabb stratégiai szintre átemelni, jól mutatja, hogy 2015-ben – csupán egy évvel a brit haderő Helmandból való távozése után – már újra arról szóltak a hírek, hogy Helmand zöld zónájának több városa is elesett a tálib felkelőkkel szemben. Így például a tartományi székhely Lashkar Gah, valamint Babaji is újra tálib uralom alá került, máshol pedig heves harcok bontakoztak ki.¹²¹

Mi volt az alapja tehát annak, hogy a felkelésellenes oldalnak sikerült megnyernie – még ha csak ideiglenesen is – a lakosság „szívét és lelkét” a hadművelet harmadik fázisára? Miért nem fordult ez a támogatás a kormányzat iránti elköteleződéssé, illetve a legitimitás percepciójának változásába? Az alábbiakban ezekre a kérdésekre kísérlek meg választ találni. Az elemzés nagymértékben támaszkodik a korábban már idézett Ryan Evans által készített helyszíni interjúkra, amelyeket a szerző 2011 tavaszán (tehát a harmadik fázist követő viszonylagosan békés időszakban) készített a helyi lakosság tagjaival. Evans a *Human Terrain System* program keretein belül végzett kutatói tevékenységet Helmandban 2010 és 2011 között.

¹²⁰ Ucko, David H. & Egnell, Robert (2013): *Counterinsurgency in Crisis: Britain and the Challenges of Modern Warfare*. Columbia University Press: New York 97. o.

¹²¹ Farmer, Ben & Moylan, Danielle (20 October, 2015): Taliban seize British stronghold in Helmand as security unravels. The Telegraph (elérhető: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/11943684/Taliban-seize-British-stronghold-in-Helmand-as-security-unravels.html>, utolsó hozzáférés: 2019.04.14.)

Babaji térségének a brit különítmény általi felszabadítása tehát alapvetően három főbb szakaszra volt bontható. Ezeknek a szakaszoknak a részletesebb vizsgálata lehetőséget ad arra, hogy jobban megértsük, miért is volt kezdetben semleges a lakosság a felkelésellenes erők iránt, illetve miért kezdte el támogatni a későbbiekben őket. Az első szakaszban tehát a hadművelet csak limitált sikereket tudott elérni, sőt a lakosság gyakorlatilag megmaradt a felkelők támogatásánál. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy Babajiban (illetve tágabb stratégiai szempontból a zöld zóna egészében) mindig is erős volt a tálib felkelők jelenléte. A biztonság elsődleges garantálói tehát a tálibok voltak, hiszen nem volt, aki hatékonyan fel tudott volna lépni velük szemben. Ezt a lakosság többsége elfogadta, ugyanis így legalább viszonylagos stabilitásban tudtak élni.¹²² A másik fontos tényező emögött a helyiek afganisztáni fegyveres erőkkel szembeni tapasztalatai voltak. Ahogyan azt Evans interjúi során megállapította, a lakosság rendkívüli mértékben ellenezte az Afgán Egyenruhás Rendőrség (az afgán rendőrség fő szerve) tevékenységét a tartományban (ennek leginkább egy korábbi vezető volt az oka, aki rendkívül erőszakosan bánt a lakosokkal). Sőt, az elégedetlenség akkora mértékű volt, hogy már a Párduckarom hadművelet előtt figyelmeztették a briteket arra, hogy inkább a felkelők mellé állnak, mintsem a rendőrség, illetve az afgán fegyveres erők oldalára.¹²³ A lakosság jelentős része tehát magáévá tette azt a felkelőkkel kapcsolatos (a diffúzió mechanizmusához kapcsolható) ideát, hogy csakis ők képesek tartós biztonságot nyújtani nekik, még ha ez azt is jelentette, hogy folyamatosan el kellett őket látniuk különféle anyagi tényezőkkel és alávetni magukat az akaratuknak.

Ezt a hozzáállást a második szakasz során sikerült a felkelésellenes oldalnak valamilyen szinten megtörni. Ehhez azonban az is kellett, hogy megváltozzon a felkelők viselkedése és ennek mentén a lakosság velük kapcsolatban fennálló percepciói. A nagyjából 2010 őszére tehető második szakasz kezdetén tehát a

¹²² Evans, Ryan (2014): 'The Population is the Enemy': Control, Behaviour, and Counterinsurgency in Central Helmand Province, Afghanistan in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective*, 257–277, 262. o.

¹²³ Uo.

brit haderő megnövekedett erővel (mind a létszám, mind a materiális tényezők tekintetében) tért vissza a térségbe és tett kísérletet a felkelők befolyásának megtörésére. A szívek és lelkek megnyerésének szempontjából két fontos folyamat bontakozott ki ebben az időszakban. Egyrészt – a szövetséges erők miatti fokozódó nyomás kapcsán – a tálibok elkezdtek egyre erőszakosabban bánni a helyi közösséggel. Erre építve a szövetséges oldal aktívan elkezdett közvetíteni a lakosság és a kormányzati oldal között, továbbá minél inkább azt próbálták elterjesztetni a lakosság körében, hogy ők képesek nagyobb biztonságot és stabilitást nyújtani számukra. A lakosság szempontjából az egyik legnagyobb sérelem az volt, hogy a felkelők egyre gyakrabban helyeztek el robbanóeszközöket az utak mentén. Ez egyrészt nagyban korlátozta a lakosok mozgási lehetőségét, illetve sokan estek áldozatul az eszközöknek. Továbbá a helyi közösség azt is sérelmezte, hogy amennyiben a szövetséges haderő felfedezett egy-egy ilyen robbanóeszközt, a helyi közösség tagjait gyanúsították meg árulással.¹²⁴ Az interjúk alapján a felkelők és a lakosság viszonya az egyéb, „mindennapi” helyzetekben is egyre ellenségesebbé vált. Gyakorivá vált a fizikai bántalmazás azokkal szemben, akik megtagadták az adózást vagy éppen nem adtak elegendő ételt a táliboknak.

A helmandi brit különítmény tehát ezt a növekvő ellenállást használta ki, elsősorban a közvetítés mechanizmusán keresztül. Ennek egyik példája volt, hogy rendszeresen megpróbáltak hatni a helyi vezetőkre az úgynevezett sűrűk során (a sűrű a helyi vezetők, vének tanácsát, gyűlését jelenti, tehát egyfajta konzultációs platformként funkcionált a két fél között). Ezek során abból a szempontból is próbáltak hatni a lakosságra, hogy javítsák az afgán fegyveres erők, illetve maga a kormányzat megítélését. Így például arról próbálták meggyőzni a tanács tagjait, hogy adjanak át nekik helyi férfiakat, akiket aztán rövid időn belül ki tudnak képezni rendfenntartási feladatok ellátására.¹²⁵ Ez is

¹²⁴ Evans, Ryan (2014): 'The Population is the Enemy': Control, Behaviour, and Counterinsurgency in Central Helmand Province, Afghanistan in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective*, 257–277, 263–264. o.

¹²⁵ Uo.

egy eszköze volt annak, hogy javítsák az afgán rendőrség megtépzott hírnevét. Egy másik eszköz volt a jól látható ellenőrzési pontok felállítása. Erre szintén abból a szempontból volt szükség (a tényleges stratégiai jelentőségük mellett), hogy jól láthatóvá tegyék a jelenlétüket a helyiek számára. Ahogyan azt Evansnak elmagyarázta egy helyi tiszt, az ellenőrző pontok egyrészt növelték a biztonság látszatát, másrészt meggyőzőerővel bírtak abban a tekintetben is, hogy a korábban elmenekült emberek visszatérjenek az otthonaikba.¹²⁶ Ez tehát jó stratégia volt a biztonság percepciójának növelésére, illetve a felkelésellenes oldal nyújtotta lehetőségek demonstrálására. A harmadik tevékenység, ami által befolyásolni kívánták a lakosságot, a kisebb-nagyobb fejlesztési projektek voltak. Ez szintén hatékony módja volt annak, hogy a lakosság bátrabban forduljon a szövetséges erők felé.

A harmadik szakaszban tehát viszonylag megszilárdult a biztonság és a felkelésellenes szereplők ellenőrzésük alatt tudták tartani a térséget. Ahogyan az Evans felméréséből is kiderül, ez azonban nem jelentette azt, hogy a lakosság „szívét és lelkét” sikerült volna oly mértékben megnyerni, hogy elkezdtek volna aktívan támogatni a legitim kormányt vagy tapasztalható lett volna egy tényleges preferenciaváltás a közösségen belül. Ezt a helyi interjúalanyok azzal magyarázták, hogy ők sem a tálibokat, sem a kormányt nem támogatják. Az egyetlen, amit támogatnak, az a tartós béke és biztonság.¹²⁷

A fentiek alapján tehát látható, hogy a brit offenzíva részleges, de egyáltalán nem tartós sikerének hátterében is hasonló okok álltak, mint amik McChrystal terveit is aláásták a Mustarak-hadművelet során. Először is, a lakosság percepcióit és döntéseit leginkább a „zéró összegű” helyzetük vezette, tehát elsősorban a pillanatnyi biztonsági helyzet járult hozzá ahhoz, hogy melyik oldal iránt éreztek nagyobb szimpátiát. Amíg – a brit offenzíva előtt és korai szakaszában – a felkelők viszonylag „normális”, erőszak és kényszerítés nélküli életkörülményeket biztosítottak, addig a lakosok többsége elégedett volt ezzel a

¹²⁶ Evans (2014): 266. o.

¹²⁷ Evans (2014): 267. o.

helyzettel (a rendszeres adóztatás és egyéb terhek ellenére is). Így egy ideig a felkelésellenes oldal nem jelentett különösebben vonzó alternatívát, hiszen látszólag nem garantált volna nagyobb biztonságot. Ez a viszonylagos biztonság azonban egyre inkább megszűnni látszott, miután a tálibok uralma egyre erőszakosabbá kezdett válni. Miután a szövetséges haderőnek sikerült felülkerekednie a helyzeten, az emberek is elkezdtek visszatérni a korábban elhagyott területekre. Az ellenőrző pontok felállítása, a katonai vezetők részvétele a sűrűn és nem utolsósorban a kisebb fejlesztési projektek (pl. újjáépítési munkák) mind arról győzték meg a lakosságot, hogy a felkelésellenes szereplők stabilabb helyzetet tudnak biztosítani számukra.

Az, hogy ezt a támogatást a helyi közösség részéről nem sikerült átemelni egy, a kormányzat legitimitását megszilárdító szintre, tehát egyrészt annak volt köszönhető, hogy ameddig a lokális viszonyok keretén belül úgy tűnt, hogy valamelyik fél biztos védelmet tud nyújtani (akár felkelő, akár külföldi haderő), addig mindegy volt, melyik fél ellenőrzése alatt áll a terület. Tehát éppen az a helyzet állt fent, amely a lakosságcentrikus COIN-doktrína egyik alapvető ellentmondására mutat rá. Amíg a doktrína elsősorban a hatékony kormányzás elvét tekinti a lakosság „szívéért és lelkéért” küzdő szereplők elsődleges eszközének a legitimitás kialakítására, addig a gyakorlatban a törzsi és vallási identitások mentén szerveződő társadalmakban a legitimitás alapját sokkal inkább az adhatja, hogy éppen *ki* az, aki irányít, semmint az, hogy *milyen módon, eszközeikkel* teszi ezt.¹²⁸ Ezt jól mutatja az egyik interjúalany azon állítása, miszerint „az ellenőrző állomások felállításával éppen olyan jó volt a biztonság, mint a tálibok egy évvel korábbi uralma alatt”.¹²⁹ Másrészt itt is fennállt a fejlesztési projektek miatti „kettős legitimitás” problémája. Tehát ahogyan a mardzsai példában is látható volt, úgy itt is problémát jelentett az, hogy a támogatásért cserébe kisebb-nagyobb projekteket kellett véghez vinni, viszont mivel ezek alapvetően a szövetséges katonai csapatokhoz voltak köthetők, így

¹²⁸ Fitzsimmons, Michael (2008): Hard Hearts and Open Minds? Governance, Identity and the Intellectual Foundations of Counterinsurgency Strategy 338. o.

¹²⁹ Evans (2014): 267. o.

éppen a hatékony, szolgáltatásokat nyújtani képes afgán kormányzat „képe” nem rögzülhetett a közösségen belül.¹³⁰

Végül pedig röviden szükséges kitérnünk a brit felkelésellenes doktrína hagyományaira, ugyanis az afganisztáni bukást bizonyos mértékben a COIN „történelmi igazságaihoz” való túlzott ragaszkodás is magyarázza. A brit hadsereg COIN-ról való gondolkodásmódját alapvetően két történelmi tapasztalat határozta meg. Az egyik a korábban már ebben a dolgozatban is említett malájföldi kommunista felkelés leverése, a másik pedig az észak-írországi tapasztalat volt. Ezek alapján terjedt el az az alapvető nézet, hogy a felkelésellenes műveletek brit megközelítésének alapja a szívek és lelkek megnyerése, a minimális erő alkalmazása, valamint a politikai akarát megléte. Továbbá az is, hogy a britek sikerének a titka a „szervezeti rugalmasság”, illetve a gyors alkalmazkodóképesség voltak.¹³¹ Összességében tehát a brit COIN egy alapvetően minimális erőszakot alkalmazó, a civil-katonai kapcsolatokra nagy hangsúlyt fektető módszer. Ezek olyannyira meghatározó „szlogenekké” váltak, hogy az Egyesült Államok hivatalos stratégiája is nagyrészt ezen gondolatok mentén épült fel. Még ha ezek a történelmi tapasztalatok nyújtanak is valamiféle támpontot (amelyben sokan kételkednek, hiszen megkérdőjelezhető, hogy mennyire voltak ezek lakosságcentrikus hadjáratok), Afganisztánban egy teljesen más környezettel és megváltozott harcmodorral kellett szembesülnie a brit haderőnek. Emellett a lokális viszonyok is sokkal összetettebbnek bizonyultak, mint amivel kapcsolatban a klasszikus brit doktrína hasznos tanácsokkal tudott volna szolgálni.

¹³⁰ Evans (2014): 266. o.

¹³¹ Moe, Louise W. & Müller, Markus-Michael (szerk.) (2017): *Reconfiguring Intervention. Complexity, Resilience and the 'Local Turn' in Counterinsurgent Warfare*. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York 219. o.

IV. Főbb következtetések

A fenti két esettanulmány alapján tehát három főbb megállapítás mentén fogom bemutatni a COIN mint konstruktivista állam- és nemzetépítési stratégia hiányosságait. Ezek a „hatékony kormányzás” elve és a lakosság percepcióinak alakulása közötti kapcsolat jellegére, a legitimitás problémakörére, illetve magának a COIN-nak mint fogalomnak a problémáira mutatnak rá.

Elsőként tehát megállapíthatjuk, hogy az afganisztáni konfliktus során is bevetett lakosságcentrikus doktrína tévesen azonosította a hatékony kormányzást mint elsődleges eszközt a lakosság támogatásának (azaz ideáinak, meggyőződéseinek, közös értékeinek) megnyerésére. Ahogyan azt a Mardzsában és a Babajiban végbement folyamatok is demonstrálják, a hatékony kormányzást megalapozó intézményi struktúrák kialakítására tett kísérletek alapvetően nem voltak sikeresek. Ennek egyrészt az állt a háttérben, hogy a civil lakosság döntéseit sokkal inkább a rövid távon elérhető hasznuk maximalizálása, illetve a pillanatnyi biztonsági helyzetük motiválta. Míg a hatékony kormányzás keretei közé tartozó kisebb-nagyobb fejlesztési projektek és segélyek által el lehetett érni, hogy a lakosság a felkelésellenes oldalt kezdje el támogatni, ez egyik esetben sem jelentette a közösségen belül uralkodó ideák és percepciók tartós elmozdulását egy adott irányba. Továbbá ezek a projektek sem a formális, különféle szolgáltatásokat nyújtani képes intézmények „ideája” miatt értek el rövid távú sikereket. Sokkal inkább amiatt, mert képesek voltak pillanatnyi biztonságot nyújtani és javítani a lakosság aktuális helyzetén. Másrészt ez az ideiglenes támogatás sem jelentette azt, hogy a lakosság a központi, kabuli kormány felé érzett volna bármi kötelezettséget. Ugyanis az alapvetően lokális viszonyok szintjén gondolkodó civilek vagy a felkelőktől, vagy a felkelésellenes, szövetséges haderőtől juthattak elsősorban biztonsághoz. Ebből a folyamatból így éppen annak az egyébként távoli, központi kormányzatnak a hatékony szerepvállalása maradt ki, amely legitimitásának megszilárdítása lett volna a stratégia elsődleges célja és sikerének feltételezett kulcseleme. Mindezek a problémák visszavezethetők arra a tényezőre, hogy egy olyan, alapvetően törekény biztonsági helyzetben, mint amilyen mindkét esetben fennállt, a lakosság pusztán

az alapján fog dönteni, hogy ki az, aki nagyobb biztonságot képes nyújtani. Ezt jól mutatta Evans kutatása, ahol többször is elhangzott az interjúalanyok részéről, hogy a brit missziót megelőző években gyakorlatilag a helyi közösség jó része teljes mértékben meg volt elégedve a tálib uralommal (annak ellenére, hogy a felkelők által fenntartott rendszer nem éppen a hatékony kormányzás elvének megvalósítását tartotta szem előtt). Összességében tehát a „hatékony kormányzásnak” mint az irányítás/uralkodás módjának önmagában nem sok köze van a lakosság szívének és lelkének megnyeréséhez.

Ez elvezet minket a második ponthoz, amely a lakossággközpontú COIN-doktrína sajátos legitimitás-értelmezésére vonatkozik. Ahogyan azt a második fejezetben kifejtettem, a szövetséges erők által alapul vett stratégia a legitimitás megteremtésére elsősorban politikai kérdésként tekint és ebben a keretben is kínál rá megoldást (azaz a hatékony kormányzás elvének gyakorlatban való megteremtését). A doktrína tehát annak a legális-rationális hatalomnak (azaz a szabályok érvényességébe, törvényességébe vetett hiten alapuló legitimitásnak) a kialakításával azonosítja a felkelésellenes műveletek sikerét, amelynek – amint azt a két elemzett példa is illusztrálja – jórészt elenyésző szerepe van az olyan társadalmakban, amelyekben a közösségi szerveződést nagyban befolyásolják a törzsi és a vallási hovatartozás mentén kialakult identitások. Igaz ez Afganisztánra is, ahol lényegében úgy értelmezhető a modernkori „állam”, mint egy rendkívül gyenge központi kormány legitimitásért vívott harca a tőle távoli és valójában eléggé függetlenül létező perifériákkal.¹³² A lakosság elsősorban tehát a helyi szereplőkkel kapcsolatban érzett kötelezettséget, hiszen ők garantálták a biztonságot és a materiális javakat. Így az arra való alapozás is téves volt a szövetséges erők részéről, hogy az úgynevezett teljesítményalapú legitimitásra kívánták helyezni a hangsúlyt. Továbbá fennállt a „kettős legitimitás” érdekes problémája is. Azaz a felkelésellenes haderő rá volt kényszerülve arra, hogy szolgáltatásokat és anyagi javakat nyújtson a lakosságnak,

¹³² Mukhopadhyay, Dipali (2014): *Warlords, Strongman Governors, and the State in Afghanistan*. Cambridge University Press: Cambridge 9. o.

hiszen így érthették el azt, hogy legalább ideiglenesen megváltozzanak a közösségen belüli preferenciák. Ez azonban azt eredményezte, hogy a központi kormányzat kihelyezett képviselői gyakorlatilag semmiféle legitimitással nem rendelkeztek a lakosság körében. Ehhez természetesen hozzátartozott még az is, hogy a kormányzatnak már eleve csekély volt a támogatottsága a helyi közösségeken belül.

A „szívek és lelkek” megnyerésének problémája és az afganisztáni államépítés sikertelensége azonban nem csak a COIN-doktrína sajátos, a legitimitás kialakulásáról alkotott elképzeléseire, illetve az afganisztáni viszonyokra vezethető vissza. Röviden szükséges kitérnünk magának a COIN-nak mint elképzelésnek az ellentmondásaira is, amely a szakirodalomban gyakran felmerül mint elsődleges kritika. A COIN ugyanis – akármennyire is ennek ellenkezőjét kívánta bizonyítani az amerikai hadsereg kézikönyve, illetve az erre épülő iraki és afganisztáni hadműveletek – önmagában is egy nehezen értelmezhető jelenség. Az FM 3-24 kézikönyv például többször is kifejezetten úgy közelíti meg a felkeléssel szembeni hadviselés kérdését, mint amelyre univerzálisan alkalmazható megoldásokat lehet kínálni (például: *„resolving most insurgencies requires a political solution...”*¹³³). Másrészt a modern COIN-doktrína nem titokoltan olyan történelmi esetekből építkezik, amelyeknek lakosságcentrikussága, minimális erőalkalmazása és ezáltal sikerüknek valódi oka erőteljesen megkérdőjelezhető. A COIN tehát nem csupán egy katonai stratégia, hanem egy *narratíva* is. Méghozzá egy olyan narratíva, amely kétes történelmi alapokon nyugszik, viszont gyors, hatékony és egyszerű megoldásokat vázol fel a legtöbb esetben rendkívül összetett háttérrel rendelkező konfliktusok megoldására. Így az olyan, alapvetően tág és csak felületesen meghatározott fogalmakkal társítja a sikert, mint a „szívek és lelkek megnyerése”, „lakosságcentrikus” intézkedések, „hatékony kormányzás” stb. Ez viszont – ahogyan a két esettanulmány elemzése során bemutattam – épphogy nem átfogó stratégiává teszi a COIN-t, hanem egy

¹³³ Amos, J. F. et al. (2007): The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, 18. o.

szlogenek mentén végrehajtott, a helyi viszonyok felszínes ismeretének ellenére is gyors eredményeket remélő, rugalmatlan koncepcióvá.

Összefoglalás

Szakedolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy miért volt sikertelen az afganisztáni háború során a nyugati szövetséges erők által alkalmazott felkelésellenes doktrína az államépítés eszközeként. Hipotézisem szerint a stratégia sikertelensége alapvetően arra az ellentmondásra vezethető vissza, hogy a doktrína a lakosság támogatásának megnyerését elsősorban a „hatékony kormányzás” elvének megvalósításával kívánta elérni. Ez pedig magában foglalta azt is, hogy a doktrína a legitimitás lehetséges forrásait sajátosan értelmezve, az úgynevezett legális-rationális legitimitás megszilárdítását tartotta lényegesnek a siker tekintetében.

Feltevéseim igazolására két esettanulmány vizsgálatát vettem alapul, amelyek mind a COIN mint államépítési stratégia, mind a lakosság legitimitás-percepcióját befolyásoló tényezők tekintetében lényeges elemeket tartalmaztak. A folyamatkövetés (*process tracing*) kvalitatív módszerét alkalmazva a következő főbb megállapításokra jutottam. A stratégia annak ellenére, hogy a lakosság ideáira mint helyi szinten formálандó tényezőkre tekintett, a „hatékony kormányzás” megvalósítását, azaz olyan intézményi struktúrák kialakítását tartotta szem előtt, amelyeknek alapvetően sohasem volt meghatározó szerepük a premodern identitások mentén szerveződő közösségeken belül. Így a központi kormányzat legitimitásának megszilárdítása is sikertelen volt. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy a gyenge központi kormányzat sohasem rendelkezett valódi legitimitással a periféria területein. Másrészt a lakosság támogatásának megszerzésére vonatkozó igény arra készítette a felkelésellenes erőket, hogy ők maguk is olyan szolgáltatásokat kínáljanak előbbiek számára, amelyeket alapvetően a kormányzat képviselőinek kellett volna végrehajtaniuk, így is megerősítve jelenlétüket és legitimitásukat. Végül pedig az úgynevezett lakosságcentrikus intézkedések is csak korlátozottan voltak képesek arra, hogy megnyerjék a civil lakosság „szívét és lelkét”, azaz elköteleződésüket a

felkelésellenes oldal iránt. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a háborús helyzetnek kiszolgáltatott közösség döntéseit sokkal inkább az motiválta, hogy éppen melyik fél (a felkelők vagy a szövetséges erők) volt képes biztonságosabb helyzetet garantálni számukra. Ez azonban sosem járt együtt a kormányzat iránti elköteleződéssel.

Összességében tehát elmondható, hogy a COIN mint elképzelés ugyan képes hasznos tanácsokat adni a felkelő mozgalmakkal szembeni harc terén, azonban pusztán erre támaszkodni stratégiaként korántsem elég ahhoz, hogy tartós eredményeket érjünk el. A dolgozat természetesen nem tért ki számos olyan tényezőre (az afgán államiság hagyományai, Pakisztán szerepe stb.), amelyek átfogó elemzést érdemeltek volna ahhoz, hogy teljes mértékben át lehessen látni az afganisztáni helyzet összetettségét és sajátosságait. Arra azonban rávilágít, hogy a COIN már önmagában is egy olyan ellentmondásos koncepció, stratégia és nem utolsósorban narratíva, amelynek haszna és felmutatható eredményei ugyan mindenképp vannak, viszont valószínűsíthetően további elemzésekre és gyakorlati tapasztalatokra lesz szükség ahhoz, hogy a COIN visszanyerje régi hírnevét.

Irodalomjegyzék

- Amos, J. F., Nagl, J. A., Petraeus, D. H., & Sewall, S. (2007): *The US Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual*. University of Chicago Press: Chicago
- Barfield, Thomas (2010): *Afghanistan. A Cultural and Political History*. Princeton University Press: Princeton & Oxford
- Barker, Rodney (1990): *Political Legitimacy and the State*. Clarendon Press; Oxford University Press: London & New York
- Beckett, Ian F. W. (2001): *Modern Insurgencies and Counter-insurgencies. Guerillas and their Opponents since 1750*. Routledge: London & New York
- Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (2015): *Process tracing: From philosophical roots to best practices in* Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (szerk): *Process Tracing. From Metaphor to Analytic Tool*. Cambridge University Press: Cambridge

- Bokhari, K., Zeihan, P. & Hughes, N. (February 16, 2010): 'The Meaning of Marjah. Stratfor On Geopolitics' (elérhető: <https://worldview.stratfor.com/article/meaning-marjah>, utolsó hozzáférés 2019.04.11.)
- Central Intelligence Agency (2012): Guide to the Analysis of Insurgency (elérhető: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=713599>, utolsó hozzáférés 2019.03.10.)
- Chandler, David (2006): Empire in Denial. The Politics of State-Building. Pluto Press: London
- Cohen, Michael A. (2010): The Myth of a Kinder, Gentler War. World Policy Journal 27(1), 75–86. Project MUSE (elérhető: muse.jhu.edu/article/379144, utolsó hozzáférés 2019.04.03.)
- Cooper, Robert (2003): The Breaking of Nations. Order and Chaos in the Twenty-first Century. Atlantic Books: London
- Dagher, Ruby (2018): Legitimacy and post-conflict state-building: the undervalued role of performance legitimacy. Conflict, Security & Development 18(2), 85–111
- Dinnen, Sinclair (2007): The Twin Processes of Nation-Building and State-Building. State, Society and Governance in Melanesia. SSGM Briefing Note Number 1/2007. The Australian National University (elérhető: https://www.researchgate.net/publication/283136196_The_Twin_Processes_of_Nation-Building_and_State-Building, utolsó hozzáférés 2019.03.01.)
- Dixon, Paul (2009): 'Hearts and Minds'? British Counter-Insurgency from Malaya to Iraq. Journal of Strategic Studies 32(3), 353–381
- Dixon, Paul (2012): 'Beyond Hearts and Minds: Perspectives on Counterinsurgency' in Dixon, Paul (szerk.): The British Approach to Counterinsurgency. From Malaya and Northern Ireland to Iraq and Afghanistan. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Evans, Ryan (2014): 'The Population is the Enemy': Control, Behaviour, and Counterinsurgency in Central Helmand Province, Afghanistan in Jones, David M. (szerk.): The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective, 257–277
- Farmer, Ben & Moylan, Danielle (20 October, 2015): Taliban seize British stronghold in Helmand as security unravels. The Telegraph (elérhető: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/11943684/Taliban-seize-British-stronghold-in-Helmand-as-security-unravels.html>, utolsó hozzáférés: 2019.04.14.)
- Filkins, Dexter (February 12, 2010): Afghan Offensive is New War Model. The New York Times (elérhető: <https://www.nytimes.com/2010/02/13/world/asia/13kabul.html>, utolsó hozzáférés 2019.04.07.)
- Fishstein, Paul & Wilder, Andrew (2012): Winning Hearts and Minds? Examining the Relationship between Aid and Security in Afghanistan. Feinstein International Center. Tufts University: Boston

- Fitzsimmons, Michael (2008): Hard Hearts and Open Minds? Governance, Identity and the Intellectual Foundations of Counterinsurgency Strategy. *Journal of Strategic Studies* 31(3), 337–365
- Foust, Joshua (March 2, 2010): The Next Battles for Marjah. *The New York Times* (elérhető: <https://www.nytimes.com/2010/03/03/opinion/03foust.html>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.)
- Fremont-Barnes, Gregory (szerk.) (2015): A History of Counterinsurgency Volume 1. From South Africa to Algeria, 1900 to 1954. Praeger Security International: Santa Barbara, California & Denver, Colorado
- Galula, David (1964): Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice. Praeger Security International: Westport, Connecticut & London
- Gawthorpe, Andrew J. (2017): All Counterinsurgency is Local: Counterinsurgency and Rebel Legitimacy. *Small Wars & Insurgencies*, 28(4-5), 839–852
- González, Roberto J. (2018): Beyond the Human Terrain System: a brief critical history (and a look ahead). *Contemporary Social Science*
- Gventer, C.W., Jones, D.M. & Smith, M.L.R. (2014): 'Minting New COIN: Critiquing Counter-insurgency Theory' in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series.* Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Hazelton, Jaqueline L. (2017): "The Hearts and Minds" Fallacy: Violence, Coercion, and Success in Counterinsurgency Warfare. *International Security* 42(1), 80–113
- Jackson, Colin (2014): Government in a Box? Counter-insurgency, State Building and the Technocratic Conceit in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series.* Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Jones, David M. (szerk.) (2014): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series.* Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Jones, David M. & Smith, M. L.R. (2010): Whose Hearts and Whose Minds? The Curious Case of Global Counter-Insurgency. *The Journal of Strategic Studies* 33(1), 81–121
- Jones, Seth G. (2008): Counterinsurgency in Afghanistan. RAND Counterinsurgency Study Volume 4. RAND Corporation (elérhető: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG595.html>, utolsó hozzáférés 2019.02.16.)
- Jones, Tim (2001): Post-war Counterinsurgency and the SAS, 1945-1952: A Special Type of Warfare. Routledge: London & New York
- Kalyvas, Stathis, N. (2008): Review of The New U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual. *Perspectives on Politics* 6(2), 351–353
- Kilcullen, David (2010): Counterinsurgency. Oxford University Press: New York
- Kitzen, Martijn (2017): 'Legitimacy is the Main Objective': Legitimation in Population-Centric Counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies* 28(4-5), 853–866

- Lyll, Jason (2015): Process tracing, causal inference, and civil war in Bennett, Andrew & Checkel, Jeffrey T. (szerk.): *Process Tracing. From Metaphor to Analytic Tool*
- Marshall, Alex (2010): Imperial nostalgia, the liberal lie, and the perils of postmodern counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies*, 21(2), 233-258
- McAdam, Doug, Tarrow, Sidney & Tilly, Charles (szerk.) (2001): *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press: Cambridge
- McFate, Montgomery (2005): Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of Their Curious Relationship. *Military Review*, March–April 2005, 24–38
- McGreal, Chris & Boone, Jon (Sep 24, 2009): US launches new Afghan counterinsurgency strategy. *The Guardian* (elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2009/sep/24/us-adopts-new-afghan-plan>, utolsó hozzáférés 2019.04.02.)
- Metz, Steven (2012): 'Rethinking Insurgency' in Rich, Paul B. & Duyvesteyn, Isabelle (szerk.): *The Routledge Handbook of Insurgency and Counterinsurgency*. Routledge: London & New York
- Miller, Paul D. (2013): *Armed State Building. Confronting State Failure, 1898-2012*. Cornell University Press: Ithaca & London
- Moe, Louise W. & Müller, Markus-Michael (szerk.) (2017): *Reconfiguring Intervention. Complexity, Resilience and the 'Local Turn' in Counterinsurgent Warfare*. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Mockaitis, Thomas (2003): Winning Hearts and Minds in the "War on Terrorism". *Small Wars and Insurgencies* 14(1), 21–22
- Mukhopadhyay, Dipali (2014): *Warlords, Strongman Governors, and the State in Afghanistan*. Cambridge University Press: Cambridge
- Nagl, John A. (2010): 'Local Security Forces', in Rid, Thomas & Kearney, Thomas (szerk.): *Understanding Counterinsurgency: Doctrine, Operations and Challenges*. Routledge: London
- Neville, Leigh (2015): *The British Army in Afghanistan 2006-14: Task Force Helmand*. Osprey Publishing: Oxford & New York
- Noorzai, Najibullah & Miakhel Naqeebullah (May 31, 2016): 5 Reasons Why Helmand Matters to the Taliban. Will Kabul be able to thwart the Taliban from taking control of Helmand? (elérhető: <https://thediplomat.com/2016/06/5-reasons-why-helmand-matters-to-the-taliban/>, utolsó hozzáférés 2019.04.01.)
- Owens, Patricia (2011): From Bismarck to Petraeus: The question of the social and the Social Question in counterinsurgency. *European Journal of International Relations* 19(1), 139–161
- Pampinella, Stephen (2012): Hegemonic Competition in Intrastate War: The Social Construction of Insurgency and Counterinsurgency in Iraq's al-Anbar Province. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(2), 95-112
- Paris, Roland (2004): *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*. Cambridge University Press: Cambridge

- Paul C., Clarke, C.P., Grill, B. & Dunigan, M. (2016): Moving Beyond Population-Centric vs. Enemy-Centric Counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies* 27(6), 1019–1042
- Porch, Douglas (2011): The dangerous myths and dubious promise of COIN. *Small Wars & Insurgencies*, 22(02), 239-257
- Rasmussen, Sune E. (August 3, 2017): The war America can't win: how the Taliban are regaining control in Afghanistan. *The Guardian* (elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/03/afghanistan-war-helmand-taliban-us-womens-rights-peace>, utolsó hozzáférés 2019.04.05.)
- Romaniuk, S. N. & Webb, S. T. (2016): *Insurgency and Counterinsurgency in Modern War*. CRC Press: Boca Raton
- Ruggiero, Frank (May 6, 2010): 'The Meaning of Marjah: Developments in Security and Stability in Afghanistan'. Prepared Statement of Frank Ruggiero US Senior Civilian Representative, Regional Command-South, US Department of State. Testimony before the Senate Foreign Relations Committee (elérhető: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/RuggieroTestimony100506a.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.08.)
- Seymour, Martin L. (1959): Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review* 53 (1), 69–105
- Smith, M. L.R. & Jones, David M. (2015): *The Political Impossibility of Modern Counterinsurgency. Strategic Problems, Puzzles, and Paradoxes*. Columbia University Press: New York
- Smith, M.L.R. (2014): 'COIN and the Chameleon: The Category Errors of Trying to Divide the Indivisible' in Jones, David M. (szerk.): *The New Counter-insurgency Era in Critical Perspective. Rethinking Political Violence series*. Palgrave Macmillan: Basingstoke & New York
- Statista: Number of fatalities among Western coalition soldiers* involved in the execution of Operation Enduring Freedom from 2001 to 2019 (elérhető: <https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/>, utolsó hozzáférés 2019.04.02.)
- Tariq, Mohammad O., Ayoubi, Najla & Haqbeen, Fazel R. (2010): *Afghanistan in 2010. A Survey of the Afghan People*. The Asia Foundation: San Francisco (elérhető: <https://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2010survey.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.08.)
- The International Council on Security and Development (March 2010): *Operation Moshtarak: Lessons Learned* (elérhető: <https://smallwarsjournal.com/documents/moshtarak1.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.)
- Thompson, Robert (1966): *Defeating Communist Insurgency. The Lessons of Malaya and Vietnam*. Studies in International Security: 10. Frederick A. Praeger, Inc.: New York & Washington

- Ucko, David H. & Egnell, Robert (2013): Counterinsurgency in Crisis: Britain and the Challenges of Modern Warfare. Columbia University Press: New York
- United Kingdom Ministry of Defense (31 January, 2011): 'Taliban flee without a shot as 2 SCOTS and Afghan troops clear Helmand village. (elérhető: <https://www.gov.uk/government/news/taliban-flee-without-a-shot-as-2-scots-and-afghan-troops-clear-helmand-village>, utolsó hozzáférés 2019.04.13.)
- United Nations Assistance Mission in Afghanistan (January 2010): Afghanistan. Annual Report On Protection of Civilians In Armed Conflict, 2009. UNAMA Human Rights: Kabul (elérhető: https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilian_2009_report_english_1.pdf, utolsó hozzáférés: 2019.04.02.)
- Weber, Max (1997): A politika mint hivatás. Magyar Elektronikus Könyvtár (elérhető: <http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/tarsad/politika/theory/mweber.hun>, utolsó hozzáférés 2019.02.28.)
- Wilton Park Reports (March 2010): Report on Wilton Park Conference 1022 'Winning "Hearts and Minds" in Afghanistan: Assessing the Effectiveness of Development Aid in COIN Operations' 11–14 March 2010 (elérhető: <https://www.wiltonpark.org.uk/wp-content/uploads/wp1022-report.pdf>, utolsó hozzáférés 2019.04.10.